

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Diechmann, F. S.; ved Udvalget for
Folkeoplysnings Fremme ; med et stentrykt
Kort.

Titel | Title:

Erindringer fra Krigen 1864 : Paa
Kantonnementsfod : Danevirke : Tilbageetoget :
Dybbøl : Als : Fyn og Sjælland

Udgivet år og sted | Publication time and place: Kbh., 1886

Fysiske størrelse | Physical extent:

89 s. :

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

Diechmann.

Erindringer fra Krigen 1864.

1886.

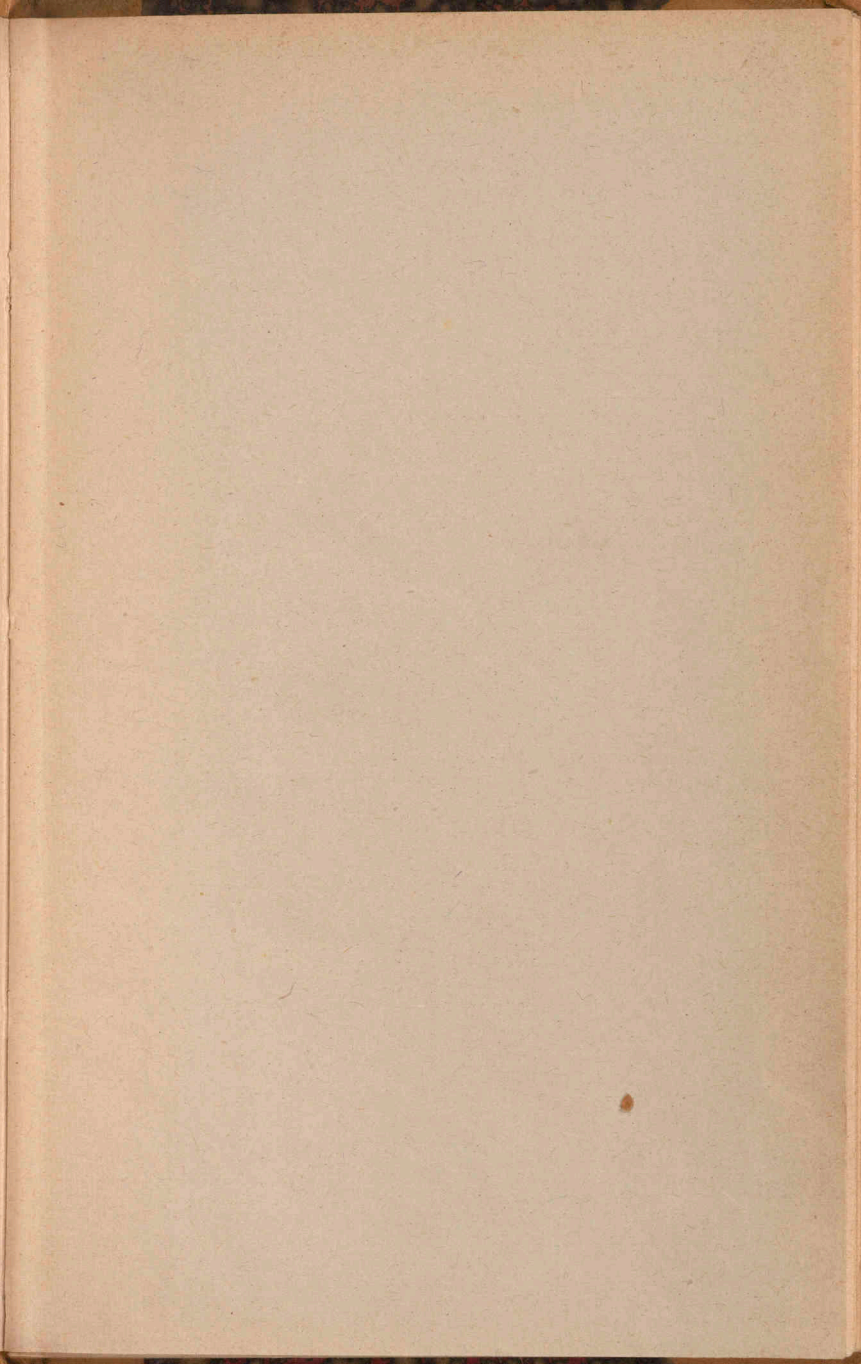
38. - 54

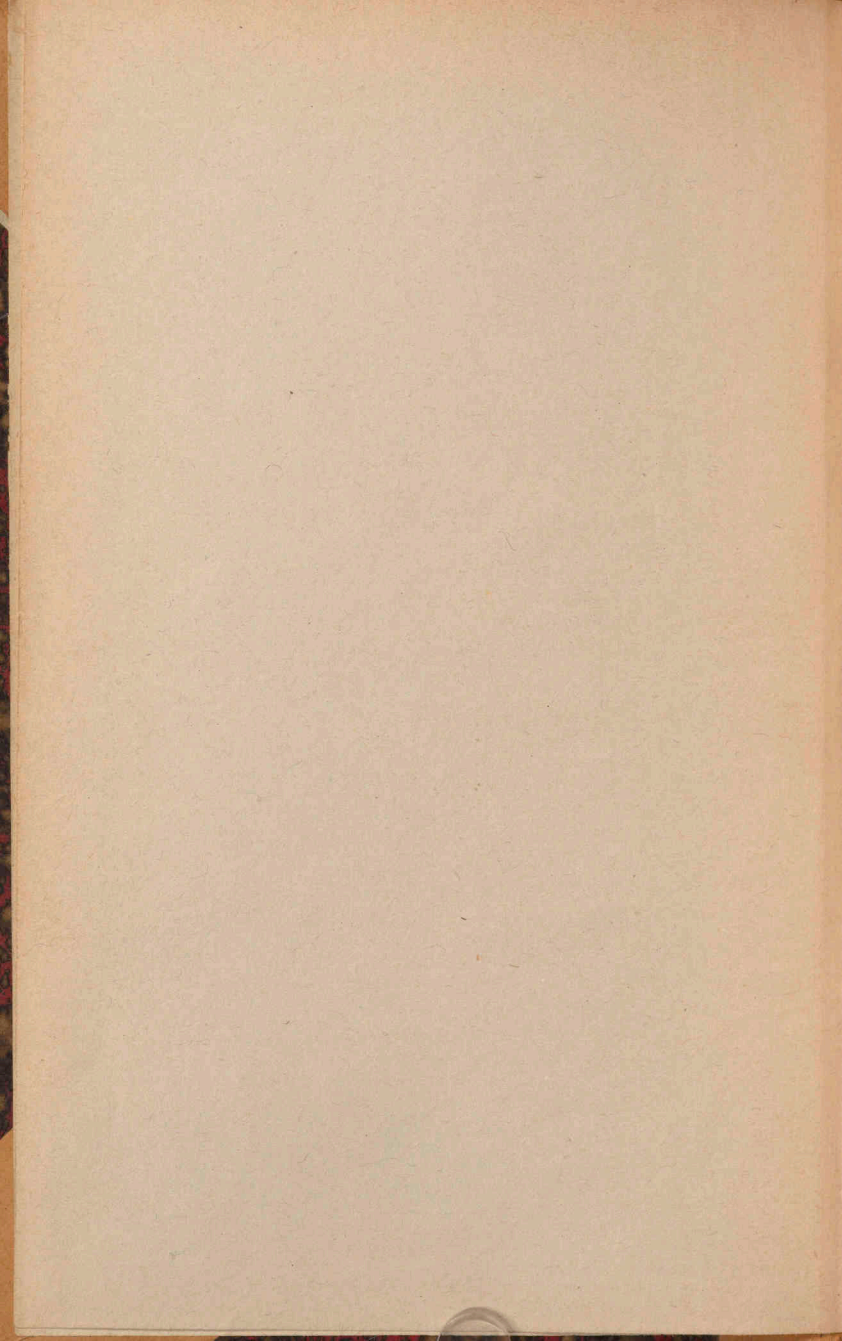
Det Kgl. Bibliotek

130024855385

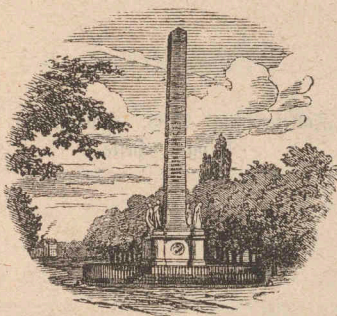

Erindringer fra Krigen 1864.

Af

F. S. Diekmann,
Oberstløjtnant, Chef for 9de Bataillon.

Med et fentyrte Kort.

Paa Kantonnementsfod; Danevirke; Tilbage-toget; Dybbøl; Als;
Fyn og Sjælland.

Ved Udvalget for Folkeoplysnings Fremme.

Kjøbenhavn.

I Kommission hos G. E. C. Gad.

1886.

Særtryk af „Folkelesning“ 1885. Smaastrykker. 14. Bind.
1. og 2. Hefte.

Hoffensberg & Traps Etabl. — Kjøbenhavn.

Paa Kantonnementsfod.

Som bekjendt blev Kong Frederik VII, der i Efteraaaret 1863 residerede paa Glyksborg Slot, ikke længe efter Afslutningen af den sidste Troppesamling ved Danevirke angreben af en stærk Forkølelse, som i Forbindelse med Ansigtssrosen kastede ham paa Sygelejet. Den først udstedte Bulletin i Begyndelsen af November gav ikke Anledning til Bekymring, men den Bulletin, som udstedtes fra Glyksborg den 13de November, var i den Grad foruroligende, at man ikke kunde være i Tvivl om, at der var overhængende Fare for Kongens Liv.

Da jeg, som den Gang stod ved 10de Infanteri-Bataillon og garnisonerede i Fredericia, tillige med nogle Kammerater den 15de November sent om Aftenen gik op ad Danmarksgade og paa denne usædvanlige Tid saae Bogtrykkeriet stærkt oplyst, opstod naturligt den Tanke hos os, at Kongen var død. Efter at vi under bevæget Stemning i nogen Tid havde samtale om denne sikkert indtrufne skæbnesvangre Begivenhed, gik hver til sit. Skjønt Kongen var død kort efter Middag den 15de, gik Budskabet ikke fra Glyksborg før om Aftenen, og det blev først almindelig bekjendt den næste Dags

Morgen. Kort efter at min Kvartervært havde bragt mig Løbeseddelen, som kundgjorde Kongens Død, gik Generalmarchen for at kalde Tropperne sammen og lade dem aflægge Trofsabseden til Kong Christian IX. Denne smukke, højtidelige Handling, som efter mit Skjøn, naar vedkommende Chef forstaaer at give Handlingen det rette Præg, bidrager saa meget til at hæve den militære Aand og Kammeratskabet, styrke Soldatens Mod og Udholdenhed, er des værre nu affkaffet. Efter at Eden var afslagt, og Kommandanten havde udbragt et med kraftige Hurra besvaret Leve for Kong Christian, traadtes der af, og jeg, som var Adjutant, fulgte nu min Bataillonschef, den næsten 64aarige, men meget raske og livlige Oberst Lange (lever nu i Kjøbenhavn som affsediget General) til hans Hjem for at modtage Dagsbefalingen. Hans første Ord til mig, da vi kom indenfor Døren, vare: „De skal se, det vil ikke vare længe, før vi saa Marcheordre.“ Den gamle, erfarne Mand tog ikke Fejl, thi allerede samme Aften eller maaske den næste, blev jeg kaldet til ham; der var indløbet Telegram med Ordre til Bataillonen at marchere til Flensborg næste Dags Morgen Kl. 8. Jeg fik nu travlt og maatte arbejde en stor Del af Natten med at diktere Efterbefalinger, modtage Meldinger, leje Vogne og Heste, rekvirere Ammunition, sende Furerstykkerne afsted, indpaffe Bataillonsarkivet, o. s. f.

Den næste Dag paa Klokkeslettet stod Bataillonen færdig til Afmarche ved „Landsoldaten“. Kommandanten sagde os et Par opmuntrende Ord til Afsted, og nu gik det den vante Vej ud ad Prinsens Port til Kolding, Haderslev, Aabenraa og Flensborg. Ved Ankomsten til de nævnte Byer fik vi en overordentlig begejstret Modtagelse, selv i Haderslev, hvor det tykke Element mærkeligt nok havde faaet stærkere Indpas end i Aabenraa og Flensborg. Den stærkt spændte politiske Situation

havde bragt stort Røre blandt den danske Befolkning i Slesvig, som nu haabede ved en heldig Krig at faa Stillingen klarer een Gang for alle. Beboerne strømmede os i Møde fra alle Kanter, paa Landet vejede Danebrog fra hver Gaard og hvert Hus, ligesom ogsaa Kjøbstæderne vare rigt flagsmykkede.

Lidt udenfor Flensborg bleve vi modtagne af Kaptejn Schau, Souschef ved 2den Generalkommando. Hans første Spørgsmaal var, om vi havde Tapriflerne med. (Tapriflen blev den Gang af mange anset for at være et udmærket Vaaben, nogle mente endog, at den stod over Prøjsernes Bagladegevær —; til daglig vare vi bevæbnede med det glatløbede franske Gevær). „Ja vel, feltmæssig Udrustning og 60 skarpe Patroner pr. Mand,“ var mit Svar.

Dagen efter vor Ankomst til Flensborg — vi bleve indkvarterede i „Syden“ hos Borgerne — begyndte vi at sætte fuld Kraft paa Dvølses, Organisation og andre Krigsforberedelser. Bataillonen, som allerede i nogen Tid havde været udvidet fra 4 til 6 Kompagnier, bestod af Sønderjyder eller Slesvigere, hvoraf en ikke ringe Del fra Egnen syd for Flensborg og Tønder; disse forstode vel Dansk, men talte altid Tyssk indbyrdes. Dette Mandstabs prægtige, tysske Soldaterfange vare godt kjendte højt oppe i Nordslesvig og istemtes ofte paa Marchen af saa godt som alle. Der er et godt Soldaterstof i Slesvigeren; han har meget til fælles med Nørrejyden, men er mere opvakt og beleven og har et smukkere Ydre end denne. Mandstabsets danske Sindelag naaede langt syd for Sproggrænsen, men var naturligvis stærkest fremtrædende blandt det i den nordlige Del af Slesvig udfkrevne, hvilket jeg senere skal vise ved at meddele enkelte Træk.

Det var mægtige Anstrængelser, der nu maatte

gjøres for at bringe Hæren paa Feltfod; mange Vanskeligheder optaarnedes overalt, jo længere vi skred frem i Mobiliseringsværket, saa at Organisationen ikke kunde fremmes med den nødvendige Ro og Kraft. Nogle Exempler skulle her anføres. Vi manglede Vogne; da disse bleve leverede, fandtes der ikke tilstrækkelig Bespænding, og da Hestene omsider kom, manglede Seletøjet; Naturalforplejningsrekvisiter maatte vi vente længe paa, ja vi kunde end ikke erholde Distinktioner til de mange nyudnævnte Befalingsmænd, men maatte hjælpe os med Bændler. For de lavere Grader af Befalingsmænd er det, naar Mandstabet ikke kjender dem personlig, vanskeligt at optræde uden at være i Besiddelse af ydre Kjendetegn. Det gik saaledes i mange Henseender, som det bedst kunde. For at fuldstændiggjøre Styrken indkaldte vi en Del Mandskab til Depotet i Fredericia, hvor det blev ifklædt og udrustet af det der værende Pladskommandantskab, som ogsaa tog det i Forplejning. Officerer og Underofficerer bleve derpaa sendte dertil for at modtage disse Folk og føre dem til Flensborg, hvor de strax bleve indrangerede i Kompagnierne. Da det ikke var muligt for Kaptejn S. Lundbye, der afhentede disse Folk i Fredericia, at faa nogen nøjagtig specificeret Forklaring over deres Forplejnings- og Lønningsforhold, gav denne Omstændighed Anledning til forskellige Bryderier, især for Intendanten.

Efterhaanden gik dog alt saa nogenlunde; Befalingsmænd og Mandskab var blevet fordelt ligelig til de 6 Kompagnier, Bøgerne bragte i Orden o. s. v., da vi pludselig fik Befaling til at udvikle de 6 Kompagnier til 8 og danne et Regiment paa 2 Batailloner. Enhver, som er kjendt med militære Forhold, veed, hvor vanskelig en saadan Opgave maa være; men Vanskeligheden forøgedes betydelig ved forskellige Omstændigheder, idet Regi-

mentet nemlig samme Aften, den 30te November, maatte paradere i Anledning af Kongens Vigfærd og umiddelbart derefter skulde samles ved Banegaarden for at befordres til Neumünster. I en bidende Kulde stod vi tillige med den øvrige Del af Garnisonen, Borgergarden, Baabenbrødrene og Lavene opstillede i Dobbelttrække i Gaderne for at give den afdøde Konge vor sidste Hilsen. Henimod Kl. 6 ankom Vigtøget fra Glyksborg og blev paa Havretorvet modtaget af Flensborgs Borgere, som derpaa bære Kongeliget gennem den smukt oplyste By til Dampskibet Slesvig, hvor det henses i et paa Dækket indrettet Gravkapel. Kl. 8^{1/2} forkyndte Kanonsalut, at Dampskibet lettede for at føre den afdøde Konges jordiske Levinger til Hovedstaden. Et Kompagni af Livgarden forrettede Sørgévagt om Bord, og Skibet eskorteredes under Sejladsen af forskellige Orlogsskibe.

Ikke længe efter stod Regimentet ved Banegaarden, men det tog lang Tid, inden alt var forberedt til Afrejsen. Omfider kom vi da afsted. Trods den stærke Kulde overvældedes de fleste af os af Sønnen; næste Morgen ved Daggrøn vare vi ved vort Bestemmelsessted. Ved Neumünster Banegaard stod 11te Regiment parat til med vort Tog at gaa til Elmshorn. Det var en trist Indmarche i Neumünster; Spillet maatte paa Grund af Landesorgen endnu ikke røres, og Humøret var som Følge af Kulde og Anstrængelser kun daarligt.

I Byen eller Flækken laa den Gang den store Kæmpe Klædefabrik, der beskæftigede en stor Del af Indbyggerne. Da denne Fabrik for Toldgrænsens Skyld havde Interesse af Helstatens Bevarelse, nærrede man den Tro, at Neumünster var en lojal By. Om dette har været Tilfældet eller ikke, veed jeg ikke; nu da Ejderstaten var proklameret, var det forbi med Loyaliteten. Under vort Ophold her mærkede vi tydelig, at Stemningen var os

imod; man saae kun faa Mennesker paa Gaden, og Gardiner eller Faloufier vare næsten altid nedrullede; Hertug Frederik den ottende vinkede i Baggrunden.

Efter at have afløst 11te Regiments lille Vagt ved Stationen marcherede vi op paa Torvet, bleve indkvarterede og begyndte derefter vor sædvanlige Dont. I vor Fritid samlede Officererne hos Gjæstgiver Art paa Torvet, Middagsmaden indtoges i Fællesskab. Aftenen hos Art var Dagens Glanspunkt. Vi yngre Officerer tilbragte her mange glade Timer med Samtale, Sang og anden Tidsfordriv; saa vidt jeg husker, kom Kortene slet ikke frem.

Som vi en Aften vare saaledes samlede, Kloffen var vel 9, kom Art farende ind og sagde, at der blæstes Alarm. Vi greb i Hast vore Sabler og styrkede afsted for at faa Bished i Sagen og høre, hvad der var paa Færde. Jeg ilede til Obersten (vi boede begge hos Kencf) og mødte ham udenfor vort Kvarter. „Hvad er der i Bejen“ spurgte jeg, og Svaret lød: „Der er Oprør i Byen!“ Saa hurtig vi formaaede, gif vi til Allarmpladsen, hvor der allerede var samlet en 50 Mand. Jeg bad da Obersten, om jeg maatte medtage disse 50 Mand og gaa til Bærubanen, der sagdes at være Stedet for Urolighederne. I hurtig Marche gif det saa til Stationen, hvor en stor Menneskemasse var samlet. Paa Bejen havde jeg erfaret, at et Par Hundrede Haandværkssvende vare dragne gennem Gaderne med „Schleswig-Holstein meerumschlungen“ og havde forulempet en Mand af Vagten, men at de nu vare afgaaede med Toget til Kiel. Der var saaledes ikke meget at gjøre, men Menneskemassen maatte bort, det var indlysende. Efter at have gjort Holdt og ladet Soldaterne danne Linje, opfordrede jeg derfor Mængden paa Thyf til at skilles ad og gaa hjem. Det lød imidlertid ikke til, at de brave Neumünstere forstode Thyf;

thi der viste sig ikke noget Tegn til, at de havde i Sinde at efterkomme min Anmodning. Jeg tog da strax den Beslutning at forsøge, om mit Modersmaal vilde blive bedre forstaaet og kommanderede: „Bajonet paa.“ Disse tvende simple Ord vare af overordentlig Virkning; thi som ved et Trylleslag forsvandt Mængden og lod mig i Besiddelse af den ublodige Balplads. Efter at jeg ved nogle Patrouiller havde forvist mig om, at alle gik, marcherede jeg tilbage til Allarmpladsen og afgav Melding. For i Fremtiden at blive forstaaet for slige Tildragelser oprettede vi en fast Vagt paa 30 Mand i et Hus paa Torvet. Regimentet traadte af, og vi gik atter ind til Axt for at forfriske os efter det overstandne fredelige Felttog.

Der begyndte efterhaanden at udbrede sig Rygter om, at de sachsiske og hannoveranske Tropper, som skulde udføre Forbundserektionen i Holsten, vare i Anmarche. Vi vare nu meget spændte paa at erfare, om Kampen skulde optages ved Monarkiets Sydgrænse eller ikke. Forstjellige Forholdsregler tydede paa, at Holsten skulde forsvares og Neumünster være et Støttepunkt for den sydligere staaende Styrke, hvis denne sloges tilbage. Den 6te December begyndte vi, under Ledelse af Ingeniører, at anlægge Skanser syd for Byen. Som bekjendt blev det imidlertid i et Statsraadsmoder des værre besluttet at opgive al faktisk Modstand og kun rette Protester til de tyske Magter, der havde opfordret Danmark til Rømningsen; efterhaanden som Forbundstropperne rykkede frem i Holsten, skulde de danske Troppeafdelinger altsaa gaa tilbage, Rensborg udleveres og Hæren samles nord for Ejderen.

Helbigvis bleve vi forstaaede for at deltage i Romeidien med at afløses af Forbundstropperne; thi den 8de

December bleve vi afløste af 7de Regiment, transporterede til Slesvig By og indkvarterede i Altstadt.

Den følgende Tid var stræng, da Regimentet hver Morgen Kl. 5 maatte marchere til Store Danevirke for at forrette Stansarbejde, hvorfra det først vendte hjem om Eftermiddagen. Kulden blev mere og mere følelig, den frozne Jord var vanskelig at bearbejde, og Udbyttet af Arbejdet var, som Følge af den udgravede Jords Mangel paa Bindekraft, kun ringe.

Bort Ophold i Slesvig blev dog ikke af lang Varighed. Første Suledag blev Regimentet, som hidtil havde staaet i Harbours Brigade, underlagt Chefen for 6te Brigade, Oberst Bülow, hvis Stabskvarter var i Rendsborg Kronværk. Som Følge heraf brød vi strax op for at tage Opstilling ved Ejderen vest for Rendsborg Chausseen; Brigadens andet Regiment (5te) stod paa den østlige Side. Vi bleve indkvarterede i Byerne Hohn, Hamdorf og Elsdorf. Obersten fik Bolig hos Herredsfogden og jeg hos en venlig, gjæstfri, dansk Mand, Aktuar Wehrmann, hvorimod alle de øvrige Officerer bleve indkvarterede hos Bønderne. Disse Kvarterer vare ikke synderlig tiltalende, ja syntes næppe egnede til Opholdssted for Mennesker. Alle Bøndergaardene mellem Danevirke og Ejderen bestaa af een Længe; naar man er kommen ind gennem Porten, ser man til begge Sider Kvæget og Hestene staa i Staldrummet med Hovederne vendte udad mod den indtrædende. Gulvet (Dilen) mellem Kvæg- og Hestestalden tjener tillige til Lo, hvor man tærsker Kornet, der gjemmes paa Loftet ovenover. Længere fremme har man til hver Side mindre Afdelinger, som Mælkekammer, Spise- og Pigekammer m. m.; for Enden af Dilen er Arnestedet, og i den Del af Bygningen, der ligger modsat Indgangen, findes to smaa Bærelser. Dette faar endda at være, men der er een slem Omstændighed

ved samtlige Gaarde: de have ingen Skorfsten. Røgen skal ud ad Portlugen, og da dette paa Grund af dennes lave Beliggenhed er umuligt, bliver et længere Ophold i disse Bygninger for de uvante næsten utaaleligt. De to smaa Værelser, som have Raffelovne, hvis Indfyrringssted vender ud til Dilen, ere næsten ligesaa røgopfyldte som det øvrige Rum, og Røgen er ofte saa tæt, at man knap kan se hinanden paa 10 Skridts Afstand. Men Beboerne ville ikke af med denne bestandige Røg; den røger den under Loftet ophængte Mængde af Pølser, Skinker, Drefjød og Sild m. m., og saa bryde de sig ikke om Ulemperne. Alt alt i og omkring Gaardene er graat og smudsigt er en Selvfølge, og da Beboerne have en medfødt Afsty for at vasse sig, er deres Udseende just ikke tiltalende.

Tjenesten, vi skulde forrette, bestod fornemmelig i at udsende Patrouiller Nat og Dag langs Ejdere, som nu var Toldgrænsen; i øvrigt havde vi det Hverv at danne Reserve og Støtte for Styrken i Holsten. Patrouille-tjenesten, som ellers ikke er vanskelig eller anstrengende, beværsliggjordes dog ikke saa lidet ved et stærkt Snefald og en ulidelig Kulde, der for det meste holdt sig mellem 16 og 18 Grader C.

Den i Slesvig-holstenske Retning gjennemagiterede Befolkning søgte at bearbejde vore Soldater for deres Sag, af hvilken Grund vi daglig bleve omkvarterede; det lykkedes ej heller at vinde een Mand, tvært imod steg den gode Aand og Humøret med hver Dag.

Kroemanden i Hohn var en af de værste „Wühlere“ (o: Agitatorer), og i hans Gæstestue samlede der sig om Aftenen mange Slesvig-holstenere, som naturligvis stadig diskuterede det brændende dansk-tyske Spørgsmaal. Da mange af vore Soldater ogsaa søgte til Kroen paa den Tid, gjorde vi en brat Ende paa disse Sammenkomster ved at befale Kroen lukket hver Eftermiddag og ved Skildvagter at

vaage over, at Befalingen ikke overtraadtes. Kromanden var som rasende over denne Forholdsregel, thi han var nu ikke alene hindret i at ødelægge Disciplinen blandt Soldaterne, hvilket han gjerne vilde, men han mistede tillige en god Fortjeneste, hvad han nødig vilde. Det hører til en af Feltlivets største Behageligheder, at man, om end Krigenes Ulykker vælte ind, altid er Herre paa den Plet Jord, man er i Besiddelse af.

Sachserne nærmede sig imidlertid Grænsen og vilde den 1ste Januar være i Rensborg. For — om fornødent — at støtte 5te Regiment, som kantonnerede tæt nord for nævnte By med en større Styrke i Kronværk, hvor Brigadechefen opholdt sig, bleve vi paa Aarets sidste Dag forlagte til nogle Byer ved Sorgfloden, Tetenhusen og Løhe samt Fokbæk, omtrent $\frac{1}{2}$ Mil vest for Rensborg. Kompagnierne marcherede enkeltvis til det nye Kantonnement, Obersten og jeg fulgte med Fanen; da det frøs 14°, og vi naturligvis maatte ride i Skridt, var det just ikke noget behageligt Promenaderidt. Stabskvarteret var i Fokbæk, Obersten maatte ind i Røgen hos Byens største Gaardmand, men jeg fik et lille røgfrit Kvarter i en ussel Beværtningsknejpe. Bærelset var ikke saa galt endda, og Sengen i Alkoven saae ret manerlig ud; først langt senere opdagede jeg, at den underlige Lugt, som bestandig foruroligede min Nattesøvn, hidrørte fra, at Halmen i Sengen baade var vaad og muggen.

Efter at have indrettet mig saa godt som muligt i mit nye Logi, red jeg til Rensborg for at se paa Forholdene der. Byen var i en overmaade livlig Stemning; man vidste, at „Besfrierne“, som kort efter satte „Hertug Frederik den 8de“ paa hans kortvarige Theatertrone i Kiel, vilde holde deres Indtog Dagen efter, og man gjorde sig derfor megen Umage med at tage godt imod dem; overalt phntedes der op med Flag, Guirlander o. s. v., og

Gaderne vrimlede af støjende og skraalende Mennesker, det hele var et i høj Grad uhyggeligt Syn, og jeg skyndte mig derfor med at vende den berhyggede By Ryggen.

Sachserne kom ganske rigtig Dagen efter. For en Sikkerheds Skyld var der truffet forskjellige taktiske Dispositioner, saaledes at de kunde vises tilbage med Magt, saafremt de vovede at betræde Broen, der fører fra Altstadt til Kronværk. Som man veed, blev der imidlertid ikke løsnet et Skud. Den sachsiske Styrke havde, i Genhold til en imellem Oberst Bülow paa vor og General Hafe paa Forbundstroppernes Side indgaaet Overenskomst, kun Ordre til at gaa til Ejderen, og denne blev nøjagtig efterkommet. Afstanden mellem 5te Regiments og Sachsernes Skildvagter var vel ikke mere end en Snes Skridt, men i hele Januar Maaned stod de fredelig hver paa sin Side af Broen, og Sachserne kom aldrig videre.

Hidtil havde Tjenesten kun indskrænket sig til Patrouillering; men det blev nu, paa Grund af de sachsiske Troppers Opstilling hinsides Ejderen, nødvendigt at udstille Forposter, dog blot Feltvagter og enkelte Bedetter. Da Kulden vedblev at være usædvanlig haard, og Faren for et Angreb just ikke kunde kaldes overhængende, besluttedes det saa vidt muligt at skaffe Feltvagterne under Tag, i hvilken Anledning jeg blev sendt ud i Forpostterrænet for at lægge Beslag paa de dertil egnede Bygninger. En Skole, som var særdeles heldig beliggende, maatte saaledes blandt andre holde for. Skolelæreren gjorde mange Indvendinger og fortalte, at han i verdslig Henseende hørte til Slesvig, men i geistlig stod under Bispen i Holsten — en Dplysning som ikke forundrede mig, thi jeg havde været længe nok i Slesvig for at have bragt i Erfaring, at Holsten og Slesvig, trods først

nævnte Hertugdømmes Udsjondring, vare knyttede til hinanden ved mange Baand — og at han ikke uden at have indhentet sine foresattes Tilladelse kunde overlade mig Skolen. Da denne Protest ikke hjalp ham, truede han mig i sin Enfoldighed med at melde Sagen til Bispen. Lidt efter kom Kompagniet og tog Skolestuen i Besiddelse. Tjenesten blev ved disse Forholdsregler lettet betydelig for Soldaterne.

Det begyndte imidlertid at se alvorlig ud til Krig. Af de hamborgske Aviser, som holdtes i Fokbæk, fremgik det, at Preusserne mobiliserede et Armeekorps og Østerrigerne en Division. Længe varede det ej heller, før disse Troppeskorps marcherede ind i Holsten og videre mod Nord. Den 30te Januar stod den allierede Hær opmarcheret en halv Mil fra Ejderen med Front imod os. Overkommandoen var betroet den 80-aarige Feltmarschal Wrangel, som den 29de havde opslaaet sit Hovedkvarter i Bordesholm.

Da det ikke var Meningen at gjøre slynderlig Modstand ved Ejderen, brød vi den 30te Januar op fra vort Kantonnement, passerede Broen over Sorgfloden, som Ingeniørerne havde travlt med at underminere, laa om Natten i Breckendorf, gik næste Dag gennem Lille Reide til Store og Lille Danevirke og hørte undervejs Braget af den sprængte Sorgbro. Den næste Morgen, den 1ste Februar, blev Krigen aabnet. Fjenden rykkede ind i Slesvig, de første Skud veksledes med Husarerne ved Rensborg, og samme Dags Eftermiddag stod hele Hæren ved Danevirke rede til at forsvare vor ældgamle Grænse.

Danevirke.

Strax efter Ankomsten til Valdemarsmuren bleve 2 af Regimentets Kompagnier beordrede til at indtage en

Forpoststilling ved Lille Reide, med Chefen for dets 1ste Bataillon, Major Rohweder, der var tilgaaet os nogle Dage forinden, som Forpostkommandør.

Stemningen blandt Soldaterne var frejdig og tilidsfuld; vi levede alle i den Tro — og denne deltes af saa godt som hele det danske Folk —, at naar Hæren først stod paa Thyras gamle Vold, havde det ingen Nød, saa vilde Fjenden løbe Panden mod dens Mure og betaffe sig for at gjøre det ret mange Gange. Ledet var, som vi alle tænkte, i Lave. Det hed sig, at den kommanderende General de Meza skulde have udtalt, at 100,000 Mand ikke kunde tage Danevirke, og at der behøvedes 200,000 Dykkere for at jage os derfra. En sliq Udtalelse er General de Meza naturligvis aldrig fremkommen med; thi han vidste meget godt, at Stillingen havde mange svage Sider, og at Fjenden i saa godt som alle Henseender var os overlegen. Men blandt en stor Del af det danske Folk var det den Gang en temmelig almindelig Tro, at een Dansk kunde tage to Dykkere paa sin Samvittighed — Traditionen om Uffe hin spages Bedrifter spøgede i Folks Hjærner — ja, jeg har selv endog saa engang — saa vidt jeg husker, var det kort efter Als's Fald — hørt den Dtring af en ellers fornuftig Mand, at een Dansk maatte kunne tage det op med fem Dykkere. Slige Paastande høres heldigvis nu ikke mere. Efter Krigene 1866 og 1870 maa det vel være gaaet op for alle, at den prøjsiske Hær ikke let overvindes af en Modstander, der er den underlegen i Styrke.

Men som sagt der var ingen Modløshed; trods de flette Udsigter var der et stærkt Haab om, at vi dog vilde faa Held til at afflaa i det mindste nogle fjendtlige Stormløb. Aviserne vrinlede af Forjættelser om fremmed Hjælp. En Korrespondent skrev f. Ex. fra Danevirke til Bladet „Fædrelandet“: „Kanonstuddene ved Dane-

virke ville rusle rundt om i Europa og frembringe Ekko ved Alperne og Rinen, ved de dinariske Alper og Weichselen; overalt vil Tyskland, som selv har kastet Svovlstikken i Krudtet, se sine Fjender staa op om sig, og da o. s. v." Den fantastiske Drøm om „de 22,000 Mand og han selv“, som Sverrig vilde sende os til Hjælp, vare vi naturligvis ogsaa betagne af; men den svandt snart hen, thi nu var Djeblikket kommet, da en saadan Styrke maasse kunde have gjort nogen Nytte; nu kneb det, og den udeblev bestandig.

Efter nogle Dages Ophold i Stillingen opdagede vi, at denne havde mange Svagheder. En af de mest fremtrædende Mangler var, at der paa forskellige Punkter manglede Reserver, og at der ikke fandtes en stor Hovedreserve bag Midten. Hæren var for lille til at besætte den 11 Mil lange Strækning; vi befandt os som en Dværg i en Ræmperustning. Paa den Plads, vi skulde forsvare (10de Regiment besatte Skanserne 14 og 15 med $1/2$ Kompagni i hver samt den Del af Danevirke, som forbinder disse), var Bolden imellem de smaa Skanser uden Grav og Pallisadering, altsaa ikke stormfri, og Retræteveje fandtes ikke i tilstrækkeligt Antal. Endelig var der en meget stor Mangel ved Danevirkestillingen: vi kunde ikke finde Læ for det barske og sludfulde Vejrlig; Barakkelejren var vel paabegyndt, men manglede baade Tag og Gulv; Materialier til at sætte den i brugbar Stand fandtes ikke; hvad Bygningerne i Lille Danevirke angik, saa vare disse ej heller hyggelige: Beboerne vare forsvundne og havde medtaget alt Bohave, Sengenklæder og Brændsel, ja paa mange Steder endogsaa Dørene, naturligvis af Frygt for, at vi skulde benytte dem til Bivuaakild. For øvrigt kunde den lille By langtfra optage os alle, hvorfor vi som oftest tilbragte Nat og Dag i det fri, enten i Bløret ved Bolden, eller paa den midt igjennem Stil-

lingen førende Jærnbanedæmning. Det var saaledes kun daarlig bevendt med Hvile og Søvn.

At den Hær, som stod lige over for os, var os overlegen ikke alene i Antal, men ogsaa i Uddannelse og Organisation, vare vi naturligvis ikke uvidende om; men at ogsaa hans — det vil sige Prøjsernes — Kanoner og Geværer stode højt over vore, bragte vi først langt senere i Erfaring; for Nationen gik det egentlig først op efter Affæren ved Lundsby, Felttogets sidste Kamp. Naar der- til kommer, at Fjenden havde et langt større Antal faste Befalingsmænd i Geleddet end vi, samt at han i alle Maader var fuldendt udstyret med Træn og Materiel, saa maa det vel indrømmes, at de forestaaende Kampe maatte blive ulige.

Lyden af den voldsomme Kanonade den 2den Februar ved Mjshunde naaede, saa vidt jeg erindrer, ikke ned til os, men Udfaldet af Kampen rygtedes allerede samme Dags Aften. Det glædede os meget, at Prinds Friedrich Karl havde faaet sin Befønst og, trods den af ham kort forinden udstedte pralende Proklamation, havde maattet trække sit stærke Artilleri og sit Fodfolk tilbage med braadne Pander. Ønsket om, at General v. d. Mülbes Garde-division, som stod lige over for os paa den anden Side af Reide Na, ogsaa vilde foretage et Angreb paa vor Stilling, var meget levende hos alle, men han indskrænkede sig til en mindre Rekognocering, der tilbagevistes af Forposterne. Dagen efter stod Kampen ved Bustrup i Centrum; vi kunde tydelig høre Kanonerne; ligesom vi ogsaa kunde iagttage de i Luften springende Granater, men det var paa Grund af Afstanden og det gjennem- skaarne Terræn ikke muligt at følge Kampen. Den næste Dag erfarede vi, at Østerrigerne havde taget Kongshøj, hvilket overraskede os en Del.

Det hændes næsten i ethvert Felttog og i enhver

Armeen, at det vanskelige Forplejningsmaskineri — undertiden ved et ganske ubetydeligt Uheld — gaar i Staa. Et saadant Tilfælde indtraf den 3dje Februar ved vor Division. Reserveportionen, som ellers altid haves ved Haanden, var tidligere, da man frygtede, at den skulde forðæves, bleven spist uden vedkommende Intendants Vidende, og man havde forsømt at rekvirere en ny. Det var en slem Omstændighed under vore i øvrigt saa lidet lystelige Forhold. Regimenterne gjorde indtrængende Forestillinger til Brigaderne og disse igjen til Divisionen. En Ordannansofficer blev sendt til Slesvig og fik udvirket, at der blev truffet energiske Foranstaltninger til at afhjælpe Nøden. Om Morgen den 5te kom der fra Flensborg et Jærnbanetog med et stort Forraad af Brød, Kjød, Brændevin o. s. v. Hungeren blev tilfredsstillet, og Folkene, som vare begyndte at blive noget urolige, fik snart Humøret igjen.

I disse Dage tilgik der Hæren et stort Antal Forstærkningsmænd, hvorved de fleste Regimenter fik noget over fuld Krigsstyrke. Disse Folk, som vare udstyrede med islandsk Nattrøjer i Stedet for Vaabenfrakker og lyseblaa Feltkapper, bleve hos os opstillede paa venstre Fløj af Kompagnierne og dannede i Reglen en Deling for sig. De, vi fik tildelt, havde i sin Tid faaet en god Uddannelse ved 1ste Bataillon; de vare livlige og opvakte og, i Mod sætning til Slesvigerne, meget snalke-lystne; det gættedes derfor let, at vore „Blaamænd“ (i daglig Tale kaldtes de bestandig saaledes) vare Sjællændere; de fleste vare Kjøbenhavnere. I det hele taget vare de lette at kommandere og ikke vanskelige at komme til Rette med, men der fandtes ganske vist enkelte Vagabonder imellem dem; nogen Tid efter Dybbøls Fald bleve de hjemsendte. Grunden til, at de slesvigiske Regimenter fik kongerigste Forstærkningsfolk, og det ældre slesvigiske

Mandskab blev fordelt ved de Regimenter, der havde Udfkrivning i Kongeriget, var, at der ved 12te og 13de Regiment, som rekruteredes fra Slesvig, var forekommet nogle Tilfælde af Desertion. Det gik dog ikke strax op for Mandskabet, at det var Mistillid, der havde fremkaldt de nævnte Forholdsregler.

Den 5te Februar om Morgenen blev jeg beordret til, med Assistance af nogle Underofficerer og Regimentets Pionerer, at rasere en Del Hegn, for at der fra Balde-
marismuren til Arnholz Sø kunde blive en nogenlunde fremkommelig Kolonnevej. Jeg anede ikke, at denne efter nogle Timers Forløb allerede skulde tages i Brug. Efter at have sat Arbejdet godt i Gang og givet de fornødne Anvisninger, vendte jeg tilbage til Danevirke.

En Bonde fra Vilde Reide kom her til mig og anmodede om at maatte faa en Passersjeddel, for at han uanfægtet kunde komme igjennem Forposterne til sit Hjem. Da han først agtede at tage afsted om Eftermiddagen, beordrede jeg ham til at komme igjen umiddelbart før hans Afrejse. Smidlertid begyndte der henad Middags-
tid saa smaat at mumles om, at Danevirkestillingen skulde opgives, at hele Hæren skulde bryde op samme Dags Aften og marchere til Flankestillingerne Dybbøl og Fredericia. Skjønt vi nok kunde indse, at vor Situation var mislig og vilde blive det end mere, naar Fjenden ikke snart foretog et Hovedangreb, saa troede vi dog i Førstningen, at der maatte være andre Omstændigheder, som havde givet Anledning til en saadan Beslutning; de vildeste Gisninger fremkom: det hed sig blandt andet, at Prøjsjerne vare gaaede over Slien ved Arnæs og allerede stod højt oppe i Angelen, altsaa i Ryggen paa vor venstre Fløj. Kort efter Middag kom den fortrolige Ordre til Regimentet: vi skulde stille om Aftenen Kl. 9¹/₂ og marchere nord paa, først ad Kolonnevejen til Arnholz

Sø, derpaa ad Flensborg=Chausseen og senere ad Drevejen til Bov. Obersten og jeg vare de eneste, der bestemt vidste, hvad der forestod og hvorhen Rejsen gjaldt, men saa godt som alle vare overbeviste om, at Danevirke skulde forlades.

Om Eftermiddagen ved Mørkets Frembrud holdt der en Bogn udenfor min saakaldte „Skrivestue“; det var Bonden fra Lille Rejde, som nu ønskede den ham lovede Passeersjeddél, for at han kunde komme uhindret til sit Hjem. Hvad skulde jeg nu gjøre? Situationen var pludselig bleven saaledes forandret, at det vilde have været i høj Grad uforvarsligt, ja endogsaa strafværdigt, at indfri mit Løfte, især da han, som hele Dagen havde opholdt sig bag Stillingen, vistnok ikke kunde være uvidende om den forestaaende store Begivenhed. Muligvis var han Spion. Tage ham med mig lod sig ikke gjøre, eftersom alt Træn, som det skete hver Dag, allerede om Formiddagen var sendt nord paa for ikke at være til Hinder for Troppernes frie Bevægelser; nægte ham Passeertegn vilde ikke være tilraadeligt, thi han vilde da rimeligvis skjule sig og efter vor Afmarche, ved Hjælp af Mørket og sit Kjendskab til Egnen, snige sig igjennem Forposterne og bringe Tjenden den vigtige Efterretning. Jeg tænkte mig da Muligheden af, at Forpostkommandøren, Major Rohweder, som havde størst Udsigt til at komme i Kamp — Forposterne skulde nemlig blive i Stillingen til Midnat — nok kunde bruge et Kjøretøj og skrev derfor, for at være sikker paa, at Bonden virkelig meldte sig ved Forposterne, en Billet med følgende Indhold: „Overbringeren heraf maa ikke passere Vedetkjæden“, forseglede Billetten og gav den til Bonden. „Mange Tak, Hr. Vøjtnant!“ „Na, ikke noget at takke for,“ svarede jeg, og saa kjørte han afsted. Jeg skal senere omtale, hvorledes det gik den stakkels Mand, som

allerede nu, midt i sin fredelige Gjerning, ved Skæbnens Tilskikkelse var revet ind i Krigens Tummel.

Tilbagetog.

For at hele Regimentet til den befalede Tid kunde staa færdig til Afmarche, blev det nødvendigt at indvie Kompagnicheferne i Hemmeligheden. En Times Tid før Opbrudet vidste alle, hvad der forestod. Bognene, med Undtagelse af Patronkarrerne, vare som sagt gaaede afsted om Formiddagen og antoges nu at være komne et godt Stykke nord paa. Blandt Befalingsmændene var Stemningen trist, Folkene resignerede. Hviſtende talte man sammen om den forestaaende store Begivenhed. Det forekom mange haardt at forlade det Danevirke, hvortil der var knyttet saa store Forventninger. Tillsiden til Overkommandoen var imidlertid uroffelig; vi kunde nok tænke, at den kommanderende General ikke havde fattet en saa vigtig Beslutning uden bydende Nødvendighed. Tankerne stormede ind. Hvorfor havde Fjenden dog ikke vovet et Hovedangreb? Men sæt, at han med overlegne Kræfter var brudt igjennem paa et enkelt Punkt; vilde saa ikke Hærens Tilværelse som Hær være sat paa Spil? Hvorledes vilde Retræten løbe af? Vilde det blive en *Ulmarche*? Var der ikke en Mulighed for, at Fjenden fra Angelen kunde styrte ind paa vor Tilbagetogsklinje og bringe alt i en grænseløs Forvirring? Om disse Spørgsmaal drejede den hviſtende Samtale sig.

Nl. 9^{1/2} stode vi færdige ved Foden af Bolden for strax derefter at tiltræde det saa navnkundige Tilbagetog. Ifølge Ordren skulde Regimenterne under Marchen være formerede saaledes, at man, naar der gjordes omkring, havde 1ste Geled forrest; Taktiken var endnu ikke saa udviklet, at det var ligegyldigt, om 1ste eller 2det Geled

var foran; en sliq Ubethdelighed kunde — hvor underdeligt det end synes nu — let forarsage Uorden.

Det første Stykke Vej til Arnholz Sø gif ret godt, men Folkene opgav dog efterhaanden allerede paa denne Strækning at medføre det rigelige Forraad af Levnedsmidler, vi havde modtaget om Morgenens; de havde sandelig ogsaa nok at bære paa foruden. Brød, dejligt Drekjød og Flæsk saas hist og her henslængt i Grøfterne. Da vi stødte til Slesvig-Flensborg Chausseen, kunde vi trods Mørket skimte, at denne var opfyldt af Krigsmænd baade til Hest og til Fods. Det var Spidsen af General Steinmanns Division. Man raabte os an — jeg kunde høre, det var Stabschefen, Kaptejn Bloms Stemme: „Hvem er det, der kommer?“ „Oberst Bülow's Brigade“. „Saa skal De foran os, men skynd Dem lidt.“ Det varede ikke længe, før vi vare helt inde paa Chausseen; hvis nu alt gif saa nogenlunde, var det højst sandsynligt, at vi vilde naa vort Maal, Bov, ved Daggrøn; men vi vidste naturligvis godt, at Marchen, selv med et ret gunstigt Udfald, maatte blive overmaade stræng — Nattemarcher ere altid, men især om Vinteren, meget anstrængende, hvilket vistnok ikke behøver nogen nærmere Forklaring. Vejret var koldt og blæsende med Snebyger. Vei'en var belempret med en Del Sne, hist og her temmelig glat, navnlig der, hvor Blæsten havde fejet Sneen bort. Den første $\frac{1}{8}$ Mil gif dog efter Omstændighederne ret godt. Det varede imidlertid ikke længe, før vi stødte paa foran marcherende Afdelinger. Hvorledes det gif til eller ikke, veed jeg ikke; men snart var det Artilleri, snart Rykteri eller Fodfolk, vi havde foran; ofte vare vi midt inde i en fremmed Afdeling. I længere Tid gif jeg Side om Side med Husarer, som paa Grund af det glatte Føre havde maattet stige af Hestene; ogsaa jeg var bleven nødt til at stige af Hesten; den var ikke stærket og havde Nød

med at bjærge sig selv. Naar vi nu endda kunde have vedblevet at marchere, om end kun langsomt, kunde det vel blive overkommeligt, men der indfandt sig uheldigvis efterhaanden i den umaadelig lange Kolonne flere og flere Standsninger, og disses Varighed forlængedes, jo længere vi rykkede frem; vi gik omtrent 20 Skridt ad Gangen, stode saa stille i 5, 10 eller 15 Minutter, gik saa atter en Snæs Skridt og saaledes vedblev det idelig. Grunden til disse i Mattens Mørke saa pinlige Ophold antog vi maatte være en utilstrækkelig Kommando ved det foran marcherende milelange Træn, eller at der ikke marcheredes regelmæssig nok af de forreste Afdelinger. At disse Uregelmæssigheder ogsaa var bevirket af andre vægtige Aarsager, fik vi snart Bevis paa; thi Bejen blev efterhaanden belempret med Hjøretøjer, som Hestene ikke kunde føre længere frem, eller som vare gaaede itu, og som det kostede Tid og Møje at skaffe til Side. Mange Vogne saas ligge i Grøfterne ved Chausseen, undertiden vare Hestene blevne liggende med det samme; nogle af disse stakfæls Dyr maatte paa Grund af brækkede Ben eller anden Skade dræbes paa Stedet. Pludselig ses Kolonnen at dele sig i to, een paa hver Side af Bejen, hvad kan vel være Grunden hertil? En kæmpemæssig Skikkelse staar mørk og truende paa Chausseen; ved nærmere Efterhyn viser det sig, at det er en af de svære Kanoner fra Skanserne; en saadan Karl gaar ikke af Bejen for nogen. Flinker Artillerister og Infanterister have ført den med fra Danevirke, nu slaa Kræfterne ikke længer til; Mundingen vender mod Syd, men den kommer næppe mere til at udtale sig i den Retning. Vilde det dog ikke snart begynde at gry ad Dag! Jeg tager mit Ur frem for ved Hjælp af en Tændstik at se, om ikke Morgendæmringen er nær. Klokkeren er 1. Matten er ubestrikelig lang. Vi bruge 6 Timer til hver Mil, altsaa 18 Timer til det

Stykke Vej, der skal tilbagelægges ad Chausseen. Bilde Prøjserne i dette Tidsrum bryde frem og angribe vor Flanke, skulde man synes, at alt maatte være ude, men heldigvis var Overgangen ved Arnæs endnu ikke begyndt. Stille og thyt er der i Geledderne, selv de snaksomme Sjællændere ere tavse. Jeg gaar et Øjeblik ved Siden af den høje, svære Kaptajn Husum. „Mine Fødder ere som buldne“, siger han, men han holder Tørnen ud. Foran ses en Mand med hvid Fodbelædning; han har paa Grund af ophovnede Fødder taget Støvlerne af og gaar nu til Dybbøl paa Høsejoffer, eller rettere paa bare Fødder; thi hvor længe vil vel et Par Strømper holde paa en saadan Marche. Den rædsomme Nat er omsider til Ende; en graa, skummel Dag bryder frem, men der er endnu langt til Varuplund, hvor vi skal svinge til venstre. Kl. 2^{1/2} Eftermiddag ere vi endelig ved Bejen, der drejer af fra Chausseen til Bov; vi have endnu 1^{1/2} Mil tilbage, men det værste er forløbig overstaaet, Bejen foran os er temmelig fri, og Fjenden mærke vi ikke noget til; dog kan han næppe være langt borte, thi ved Sankelmark ses nogle Afdelinger at have taget Stilling, for senere at afløses af Oberst Max Müllers Brigade.

Næppe vare vi affondrede fra det lange Tog paa Chausseen, før Obersten lod Regimentet holde et nødvendigt Hvil. Hvilken himmelvid Forskjel paa dette og en Hviletid i Fredstid, f. Ex. i Dyrehaven en smuk Sommerdag efter nogle Timers Marche! Her gjaldt det om at gjøre Opholdet saa kort som muligt, thi hele Situationen, det kolde Vejr, det tilsnæede Fjordsmon, Ønsket om at være i Kvarter, inden Mørket faldt paa, opfordrede stærkt til hurtigst muligt at fortsætte Retræten. Blandt de mange Meldinger, jeg modtog her, var der een, som forekom mig temmelig alvorlig; den lød nemlig paa, at en Soldat, som paa Grund af Sygdom havde maattet fjøre

et Par Mil, nu laa død paa Vognen. Jeg gif strax tilbage for saa vidt muligt at yde Hjælp; ved Synet af ham, der laa udstrakt paa en Bagagevogn med Geværet ved Siden og en tilsneet Sejldugspræfening over sig, fik jeg ogsaa det Indtryk, at han kun var et Lig; men ved at lade ham gnide dygtig med Sne i Tindingerne og om Haandleddene samt ved at helde et Par Thestefulde Gammelrom, som jeg heldigvis var forsynet med, i ham, fik vi ham lidt efter lidt bragt til Live.

Efter at Hviletiden var forbi, gif Marchen over Schæferhus til Bov, som vi naaede kort før Mørket faldt paa. Saa hurtig det lod sig gjøre, blev Regimentet indkvarteret, og snart efter laa alt i den dybeste Søvn. Obersten red til sit Kvarter, hvor ogsaa jeg skulde være, men uheldigvis blev jeg, som ikke var nærværende, da Kvarterbilletterne uddeltes, uvidende om Kvarterets Beliggenhed; det eneste, jeg vidste, var, at det var en Udflughtergaard; jeg gif derfor ind i den første den bedste af de længst mod Nord liggende Gaarde; men det var ikke her. En stor Mængde mig ubekjendte Officerer vare forsamlede i Spisestuen og havde nylig rejst sig fra et velbesat Bord; jeg fik strax Bærten, som ikke syntes at være synderlig venlig eller gjæstfri stemt, i Tale, og fik af ham Anvisning paa en anden Gaard et Stykke Vej derfra. For saa hurtig som muligt at komme under Tag, gif jeg ind over Markerne, ikke ihukommende det gamle Mundheld: „Frygt Gud og følg Landevejen“. Det var bleven fuldstændig mørkt; paa een Gang laa jeg i en dyb Grøft, hvoraf jeg nær aldrig var kommen levende op igjen; først ved at kaste min store Rytterkappe og anspore de endnu tiloversblevne Kræfter til det yderste, fik jeg Fodfæste paa den modsatte Grøstefkant, og saa var jeg snart i det omtalte Kvarter, som heldigvis var det rette. Kloffen var nu 8. Obersten havde spist og gif selvsølgelig strax efter min

Ankomst til Sengs. Efter at have faaet en god Aftensmad (siden den foregaaende Aften havde jeg levet af et Par Stykker hvidt Sukker) tænkte ogsaa jeg paa at søge den højest nødvendige Hvile, men der var ikke en Seng eller et Tæppe tilovers i hele Huset; jeg saae mig da om efter Sofaen — et Uhyre af en Sofa med træbeklædte Sidestykker —, hvis ene Hjørne jeg lagde Beslag paa. I Stuen befandt sig Oberst Hveberg og et Par andre Officerer, der, saa vidt jeg veed, ikke havde deltaget i Tilbagetoget. Med Haanden under Kinden og halvblundende lyttede jeg til Samtalen, som naturligvis drejede sig om Tilbagetoget, dets mulige Følger, og hvad der vilde siges i Hovedstaden. Det blev her fortalt, at General de Meza i det Krigsraad, som tog Beslutning om Danevirkes Opgivelse, paa givne Anledning skulde have ytret: „Vi sidde ikke her for at undersøge, om vi i vore Foretagender behage Pressen eller Folket, men vi sidde her for at afgjøre, hvad der er i Hærens og dermed i Kongens og Landets Interesse.“ Naturligvis vare alle overbeviste om, at den store Mængde, som kun havde lidet Begreb om Danevirkes Beskaffenhed, om Strategi eller Taktik, vilde opløste høje Skrig, raabe paa Uduelighed, Modløshed, ja end ogsaa paa Forræderi; ligeledes næredes der ingen Tvivl om, at det saa vel forberedte og godt ledede Tilbagetog vilde blive stærkt dadlet af uhyndige Kritikere.

Som vi saaledes sad, og mit Blund efterhaanden var gaaet over til en let Søvn, vækkedes jeg pludselig ved Støjen af en over Gaardspladsen galopperende Rytter; strax efter hørtes en rask Banken paa Døren. Det var en „Schakal“ (saaledes vare de som oftest højest uvelkomne Ordonnanser blevne døbt ved vort Regiment; i første slesvigske Krig hed de almindelig „Bataillonsforstrækkere“) med en Ordre til Regimentet, for hvis

Modtagelse jeg som sædvanlig strax gav Tilstaaelse. Ordren lod paa, at Regimentet uopholdelig skulde bryde op, marchere tilbage til Schæferhus — en Mil syd paa — og blive der indtil videre. Klokken var omtrent 10. Vi tænkte nok, at der maatte være forefaldet en alvorlig Begivenhed, siden vi skulde dække Flensborgs vestlige Flanke; men det var først Dagen efter, de første Rytter kom til os om Kampen ved Sankelmark. Obersten gav strax Ordre til at lade slaa Generalmarche, hvorefter jeg tumlede ud og fik stablet et Par Hornblæsere paa Benene. I Løbet af nogle faa Minutter stod Regimentet færdigt til Afmarche mod Syd.

Natten var saa mørk, at man knap kunde se en Haand for sig; heldigvis havde man sendt os et Par Guider af Generalstaben som Vejvisere, og disse førte os et Stykke paa Vejen til Schæferhus, hvor vi ankom Kl. 1 Nat og, saa godt det i Mørket lod sig gjøre, tog en Slags taktisk Opstilling. Henad Natten blev det os meddeelt, at den fra Frederiksstad kommende 4de Infanteribrigade (4de og 6te Regiment) under General Wilster omtrent ved Daggry vilde passere den af os indtagne Stilling. Da vi altsaa skulde blive staaende ved Schæferhus hele Natten, og alt saae ud til at løbe rolig af, lavede jeg mig til at tage den Hvile, der ikke blev mig forundt i Bov. Jeg fik fat i nogle Tornhstre, lagde dem oven paa hinanden, satte mig paa dem med Fødderne paa Vejen og Hovedet lænet til Benet af en Sectionsføjmand. Rimeligvis maa jeg — da een Soldat næppe har kunnet udholde at staa ganske stille med et Hoved op ad sig den halve Nat — uden at vide af det være gaaet paa Omgang blandt en Række velvillige Soldaterben, men i denne Stilling fik jeg en udmærket Søvn paa mindst 3 Timer.

Ved Daggry, netop som jeg var i Begreb med at

vaagne, hørte jeg tydelig en Kommandersergent sige til en anden Underofficer, at Regimentet skulde over Haderslev til Nørre Sneede; jeg rejste mig op, fik Nyheden bekræftet, kastede saa i Tanken et hurtigt Tilbageblik paa Felttoget 1849, paa Ritmester Brock, Kaptejn Rist og de i nævnte By til Fange tagne kurbesjisse Kyrdaserer, gjorde i en Fart den Beregning, at der vel maatte være over 20 Mil til Nørre-Sneede, og saa — stod Forstanden stille. Hvad i al Verden skulde vi vel midt inde paa Sjyllands Hede? Kort efter var jeg hos Obersten og fik Ordren at se; nu gif der et Lys op for mig: Regimentets Marche skulde gaa over Harrislev, Nørre Smedeby til Sønderborg-Chausseen og videre til Als.

General Wilsters Brigade havde hele Natten staaet i vor Nærhed. Den var den foregaaende Aften standsset for at komme de kæmpende ved Sankelmark til Hjælp, men var ikke bleven benyttet. Nu satte den sig i Bevægelse og passerede vor Stilling, hvorefter vi inddroge vore Sikringsdele for at tiltræde Tilbagetoget til Als.

Bejret var koldt; det blæste temmelig stærkt, og de blytunge Skyer gav os af og til en Overhaling af Sne eller Isflag. Standsningerne i Marchen lode ikke til at blive saa hyppige som den foregaaende Dag, men i Betragtning af, at det var anden Dags eller rettere andet Døgns Marche, og Bejsthykket, vi havde at tilbagelægge, var af en betydelig Udstrækning, saa var det at forudsæ, at Kræfterne næppe vilde slaa til for os alle. Efter den første Bestemmelse skulde det være vor Opgave at dække Retræten; senere blev dette Hverv overdraget General Gerlachs Division, som vi gif igjennem, kort efter at Flensborg-Nabenraa-Chausseen var passeret. Det erfarede imidlertid snart, at Max Müller med 1ste og 11te Regiment ved Sankelmark havde givet Østerrigerne et aadant Standsningsstød, at de vare ude af Stand til

at fortsætte Forfølgelsen, samt at Prøjerne, og navnlig v. d. Müllbes Korps — vor Modstander ved Reide Na —, vare langt tilbage, og det blev saaledes ikke nødvendigt at tage ret mange Stillinger paa denne Side Dybbøl.

Som en Følge af Islaget var Vejen endnu mere glat end den foregaaende Dag, og Marchen blev derfor, skjønt Standsningerne som sagt vare sjældnere, meget vanskelig. Joden traadte usikkert, mange gled ud og faldt, hvorved der fremstod en Række af meget generende Hindringer; Marchen fortnede kun lidet; vi gik Milen paa omtrent $3\frac{1}{2}$ Time, altsaa dog næsten dobbelt saa hurtig som Dagen forud. Væltede Vogne og saarede eller døde Heste saas der ikke saa faa af. Islaget blev efterhaanden stærkere, og en stiv Blæst piffede ind i Flanken af de lange Kolonner. Kl. 2 Eftermiddag naaede vi Ringenæs, godt og vel Halvvejen, og fik her et længere Hvil.

Obersten og jeg fik her en Indbydelse af en Bonde til at drikke en Kop Kaffe i hans Hjem. Dette var jo meget venligt af Manden, der viste sig at være en ægte dansk Slesviger; men gid han havde ladet det være! thi hans lille fattige, men renlige Hus laa en halv Fjerdingvej nede i Byen. Det er ikke altid let at gjøre gode Miner til slet Spil, men vi overkom det, og jeg troer ikke, den gjæstfri Mand mærkede, at hans Indbydelse ikke var os velkommen, saa udmattede som vi vare.

Vi sætte os atter i Marche; det er endnu ikke Aften, men den mørke Himmel og det med Sne blandede Islag bevirker dog, at alt har et skummelt, natlignende Udseende. Folkene begynde at trække tungt paa Benene; Officerer og Underbefalingsmænd opmuntre til at holde ud blot nogle Timer endnu, men flere og flere falte agter ud og synke sammen paa Grøstefanterne eller paa Stendysjerne.

Her ligger et Kjøretøj med Heste og al Ting i Grøften; Vognen er smadret, Hestene formodentlig saarede, og Ejermanden ses staaende midt paa Landevejen uden Hovedbedækning, et Billede paa Fortvivlelse; jeg kommer tæt forbi ham, det er min Bonde fra Lille Reide; jeg gjenfjender ham øjeblikkelig, men han vift nok ikke mig, dertil er han for sønderknust. Han har altsaa rigtig afleveret den Billet, jeg medgav ham ved Danevirke, og er lagt under Beslag af Forposterne. Som Menneſte havde jeg ondt af den stakkels Mand, men som Soldat kunde jeg kun være tilfreds med, at han ikke var kommen igjennem Bedetkjæden over til Fjenden. En enkelt Mands Skæbne spiller ingen Rolle under saadanne Forhold; Hærens Vel er det eneraadende. Var denne ene Mand kommen over til Fjenden, vilde der have været den største Sandsynlighed for, at vi allerede den foregaaende Dags Morgen havde haft v. d. Mülbæs Gardekorps paa Halsen, og Ulykken vilde have været uberegnelig; thi et lettere og taknemmeligere Hverv, end et Angreb paa vor Hær under de skildrede Forhold, kunde en Fjende ikke ønske sig. Heldigvis fik v. d. Mülbæ ej heller paa anden Maade Underretning om vor Forsvinden; han var tvært imod meget sendrægtig og satte sig først i Bevægelse længe efter de andre fjendtlige Korps; i de præjsiffe Beretninger klages der stærkt over hans Roln.

Mørket faldt efterhaanden paa. Vi kunde nu ikke være langt fra Dybbøl Bjærg, Skuepladsen for de tilstundende tragiske Begivenheder. Ved Frydenbøl Kro gjøres et kort Ophold. En Masse Kjøretøjer ere samlede omkring den oplyste Bygning. Patronfarrerne kjøre ind i Gaarden, formodentlig for at vande Hestene. Ikke fem Minutter efter kommer en af Kuskene, en Trænkonstabel, til mig og melder, at hans Heste (2det Kompagnis) sporløst vare forsvundne. Dette var en meget ubehagelig Melding

for mig, som havde særligt Tilshyn med Trænet. Noget maatte der gjøres; vi kunde ikke lade et Kompagnis Patronkarre blive tilbage, Heste maatte der skaffes til Beje, hvad det saa gjaldt. Jeg tog da Trænkonstablen alvorlig for, forklarede ham, at hvis han ikke strax skaffede Hestene (maaske brugte jeg Udtrykket „Heste“), vilde det blive en meget alvorlig Sag; han kunde da ikke, naar vi kom til Sønderborg, undgaa at blive stillet for Forhør og Krigsret, som i Betragtning af Krigsforholdene vilde dømme ham meget haardt. Kort efter, da vi atter tiltraadte Marchen, saae jeg Patronkarrerne komme ud fra Kroen og alle vare de forspændte, men om 2det Kompagnis Heste vare de rette, fik jeg paa Grund af manglende Stammlister aldrig Rede paa; jeg tror endnu den Dag i Dag, at Trænkonstablen har „brugt sin Konduite“ eller med andre Ord „reddet“ et Forspand, men Hestene vare udmærkede; jeg stiftede senere, da jeg blev Chef for 2det Kompagni, nærmere Bekjendtskab med dem samt med Trænkonstablen, som viste sig at være en flink og snarraadig Mand.

Det kneb nu mere og mere; Islaget og den kolde Blæst var næsten ikke til at udholde, Efternølernes Antal voxede med hvert Skridt; dog naaede Regimentet omsider Toppen af Dybbøl Banke, hvor vi gjorde Holdt, for at alt saa vidt muligt kunde slutte op. Obersten befalede mig nu at gaa i Forvejen til Sønderborg for at søge Underretning om, hvor Regimentet skulde indkvarteres. Jeg begav mig strax afsted forbi den bekjendte Dybbøl Mølle, ned ad den lange Vej til Brohovedet og over Frederik VII's Bro; ved Enden af Broen paa Sønderborg-Siden forefandt jeg nogle Officerer, hvoriblandt et Par højere, og udspurgte disse, om de vidste, hvor Regimentet skulde ligge. „10de Regiment skal paa Forpost!“ svarede en af dem. Denne Meddelelse lød som et Dødsbudskab. Hvor-

ledes skulde de saa stærkt medtagne Soldater kunne udholde at forrette en stræng Forposttjeneste i endnu 24 Timer. Vare alle de andre Afdelinger da lige saa slet eller endnu slettere stillede end vor? Med disse Tanker gik jeg op ad den nærmeste Gade, derefter op ad Hovedgaden og fandt langt om længe Kæmmerkontoret; men ingen vidste rigtig Bested, om vi skulde paa Forpost eller i Kvarter; Sønderborg var saa fuldt pakket med Soldater, at der ikke var Plads til en Mand. Jeg gik da tilbage til Broen og erfarede her til min Overraskelse, at Regimentet, som havde fulgt mig lige i Hælene, var kommen over Broen og marcheret gjennem Byen, hvorhen vidste man ikke. Da det var Midnat, maatte jeg til sidst opgive at komme Regimentet paa Spor, især da jeg af Udmattelse var nær ved at synke sammen; jeg tyede derfor ind i det første det bedste Hus, som tilfældigvis var Feltpostkontoret. Man gav mig her en Kop The og tilbød mig med Venlighed Sofaen til Natteleje, hvilket Tilbud jeg med Glæde modtog. Kulden, jeg havde faaet i Kroppen, lod sig imidlertid ikke fordrive; jeg frøs hele Matten og sov som Følge heraf kun daarlig. Ved Morgengry var jeg paa Gaden for at spejde efter Regimentet. Byen var opfyldt af Soldater og et uendeligt Antal Vogne kjørte Fod for Fod frem og tilbage, hver paa sin Side af Kjørebanelen. Efter længe forgjæves at have spurgt mig for, fik jeg endelig Underretning om, at Regimentet laa i Ulkehol $\frac{1}{2}$ Mil nordøst for Sønderborg, hvorefter jeg strax begav mig paa Vejen til denne By.

I Præstegaarden hos Krog-Meyers, denne fra Iste slesvigske Krig saa velbekendte, venlige og gjæstfri Familie, fandt jeg Obersten og de fleste andre Officerer, som modtog mig med aabne Arme. Frokostbordet stod dækket, Damerne gjorde Honnørs, det hele var saa hyggeligt

og indbydende, en fuldstændig Modsætning til vor ynkkelige Tilværelse i de sidste 7 Dage, at snart alle Lidelser og Savn vare som en svunden, uhyggelig Drøm.

Det var da gaaet Regimentet ganske godt paa det sidste Stykke Vej; et Kompagni var om Natten bleven indkvarteret i Laften paa et større Skib, et andet paa et Kornloft i Sønderborg; den øvrige Styrke var, efter at have faaet en halv Bajer pr. Mand, med Sang marcheret videre til Ulkebøl, hvor den ankom lidt over Midnat.

Naar undtages det korte Ophold i Bov, havde Regimentet saaledes været paa Benene i over 50 Timer.

Dybbøl.

Under Tilbageetoget havde jeg anmodet Obersten, om det maatte være mig tilladt efter Ankomsten til Als at fratænde Adjutanttjenesten og blive ansat ved et Kompagni. Stillingen som Adjutant har vel sine Kysfider: man er til Hest og har et bedre Dverblik over Situationen i sin Helhed end fra Geledet; men den har ogsaa sine Skyggesider, blandt hvilke den væsentligste er den, at man intet Kommando har under Hænder, i al Fald ikke umiddelbart, og dette tiltaler i Længden ikke under Krigsforhold. En slem Omstændighed er ogsaa Kontorarbejdet, som sjældent lader en i Fred; Ordonnanser, Meldinger, Skrivelser o. s. v. indløbe i Massevis efter Hjemkomsten fra enhver Udrykning, kort sagt: Pennen føres mere end Sværdet. Den egentlige Grund, hvorfor jeg ønskede at forrette Tjeneste i Geledet, var den, at jeg som ældst Premierløjtnant ved Regimentet kunde vente i en nær Fremtid at blive betroet et Kompagni, en Kommando, der saavel i Krig som i Fred er meget tiltalende, dels fordi det paa Grund af en ret anseelig Styrke ofte kan optræde med en vis Selvstændighed, dels fordi det under et længere Samliv har sin egen Tillokkelse at træde i

nærmere personligt Forhold til sine underordnede Befalingsmænd og til selve Mandskabet. Til min Eftermand i Adjudanttjenesten antog Obersten Reserveløjtnant Holck, en flink og intelligent ung Mand. Han er nylig død som Overforster ved Vallø-Kloster.

Jeg blev ansat som midlertidig Kompagnichef for 2det Kompagni, hvis egentlige Chef, Kaptejn S. Lundbye, henlaa som syg paa Augustenborg Lazareth; midt i Februar kom Lundbye tilbage, men efter kort Tids Forløb blev han forsat til 2det Regiment som Bataillonschef. Han faldt som bekjendt den 18de April i Stanse Nr. 4, der under hans Ledelse forsvarede sig saa heldmodig. Da Lundbye gik fra Regimentet, blev jeg virkelig Kompagnichef og beholdt Kommandoen over Kompagniet lige til Fredslutningen.

Af hvilke Bestanddele Kompagniet var sammensat, har jeg tidligere anført; jeg skal kun tilføje et Par Bemærkninger om Befalingsmændene. Foruden mig var der kun 2 Linjebefalingsmænd ved Kompagniet, nemlig Kommandersergenten og en ældre Sergent; alle de øvrige vare udtagne af Geledet, og ingen af dem havde været i Tjenesten i fulde 2 Aar. Dog var jeg efter Omstændighederne ret vel assisteret og havde især megen Gavn af tvende flinke Reserveofficerer, Sekondløjtnanterne Wildau og Brix. Blandt Underofficerspersonalet var der enkelte Slesvigere. Fureer Krhger var udtaget af de flinkeste Undercorporaler; hans borgerlige Livsstilling var Handelskommis. Skjønt thysttalende Slesviger viste han sig som en tro og pligtoskyldende Soldat, men efterhaanden som det gik mere og mere tilbage for os, svækkedes, om ikke hans Pligtfølelse, saa dog den Lyft og det Humør, som under vore Forhold var saa nødvendig for at holde Modet oppe. Han blev taget til Fange i Kampen paa Als. Efter Fredslutningen skrev han mig til, at han

var ansat ved et Handelshus i Hamborg, og „nu skulde ingen menneskelig Magt mere faa ham til at iføre sig Soldatertrøjen.“ Jeg har dog senere bragt i Erfaring, at han blev tvungen til at deltage i den fransk=tylske Krig for prøjsisk Regning.

Blandt de mange ved Kompagniet ansatte Korporaler og Underkorporaler vil jeg især fremhæve Slesvigeren, Korporal Termansen, som var ansat ved Proviantvognen; denne vigtige Bestilling passede han med den største Nøjagtighed, og kneb det med Levnedsmidler, hvilket det den 9de og 10de Februar gjorde med Hensyn til Brød, kunde man være vis paa, at Termansen var Mand for at medbringe i det mindste noget paa sin Vogn.

I øvrigt var der mange flinke Underkorporaler og Menige; jeg mindes med særlig Glæde Slesvigerne Refshauge, Tofte, Feddersen, Skou, Mikkelsen, Bonde . . . , Blaamændene Lander (nu Hanskemager i Roskilde), Bøgh, Munkbebo og mange andre. Sidst nævnte udmærkede sig som Fortæller. En Vinternat paa et Pilet ved Byt-husene hørte jeg ham fortælle Historien om Kongen og Præsten, der skulde besvare 3 Spørgsmaal, som Kongen forelagde ham. Dette gjorde han med et saa kosteligt Lune og paa en saa ejendommelig Maade, at jeg aldrig har hørt noget lignende. Munkbebo blev syg i Slutningen af Marts og siden har jeg ikke set ham.

Den 9de Februar blev Regimentet forlagt til Sønderborg. Jeg kan nu lige saa godt med det samme omtale Oppasjerne. Disse Medmennesker spille under et Felttog en stor Rolle for Officererne i det daglige Liv. De lave Middagsmad, The, Kaffe og Chokolade, tørste Løj og Støvler, stoppe Piber, maa sørge for alle Fornødenheder, gætte ens Ønsker, vide Bæstet med Tiden, naar Tjenesten kalder, være Mellemmand mellem

Officererne og Kvartervæerten osv. osv. Det er en sand Lykke at have en flink og omtænkende Oppasser, hvorimod man, naar det modsatte er Tilfældet, som oftest fører en ubeskrivelig ulykkelig Tilværelse. Løjtnant Holck fik ved Adjutantstiftet min Hestepasser, og jeg arvede den ham tildelte Officersoppasser. Jeg spurgte naturligvis strax Holck om vedkommendes Kvalifikationer og fik det nedflaaende Svar, at han var meget „sølle“. Som jeg i Mørkningen sad paa mit Bærelse i Sønderborg, bankede det sagte paa Døren og ind traadte den „sølle“ Rasmus Hansen. Efter at jeg havde faaet hans Navn at vide, spurgte jeg ham, om han ikke var rigtig rasf. „Na, jeg er saa daarlig,“ svarede han. „Hvad fejler du da? (Af gammel Bane dattede man endnu Oppasserne.) „Jeg veed ikke, hvordan det er med mig.“ „Er du maasse sulten?“ „Ja, Hr. Løjtnant, jeg er meget sulten.“ „Naa, der staar noget sød Suppe og Flæsksteg paa Kaffelovnen; sæt dig nu ned og spis det først.“ Efter som Maaltidet skred frem, opklaredes hans Maa syn mere og mere; da han havde fortæret Rub og Stub, spurgte jeg ham, om det smagte. „Mange Tak, Hr. Løjtnant, det smagte udmærket.“ Saa fik han nogle foreløbige Instruktioner og traadte af. Men det viste sig snart, at Rasmus ingenlunde var saa „sølle“, tvært imod, da han rigtig var kommen til Kræfter, blev han den flinkeste Oppasser, man kunde ønske sig. Han var mig under hele Felttoget til stor Nytte, passede i enhver Henseende paa alt, hvad der kunde være mig til Behag, saa det var en stor Belgjerning at have ham om sig. Jeg har saaledes f. Ex. aldrig nogen Dag savnet varm Mad i Skanserne; selv under den stærkeste Bestyrdning mødte Rasmus præcis med Middagsmaden. Samme Aften kom han igjen for at trække mine Strømper af (jeg havde paa Retræten mistet Neglen paa en Stortaa), og dette

gjorde han saa varsomt og omhyggelig med saa bløde Hænder, som vare de en Kvindes.

Af Geleddet havde jeg udtaget en fast Ordonnans for Kompagniet, som tillige, naar han var tjenstfri, var fælles Oppasser for Officererne. Denne Mand, der var en Haderslever og hed Schmidt, var os til stor Gavn; han var en lystig Fyr med gode Indfald, bragte derfor godt Humør, hvor han kom, og var ikke saa lidet indviet i Kogekunstens Hemmeligheder. Schmidt er nu Herre-Etviperingshandler i Haderslev, men maatte i 1870, hvis han ikke vilde opgive Hus, Gods og Hjem, ligesom de andre danske Soldater fra Slesvig, trække i den prøjfske Vaabenfrakke. Det er underligt at tænke sig — men Sandhed er det —, at „Den tapre Landsoldat“ i Krigen mellem Frankrig og Tyskland har gjenlydt paa de franske Landeveje.

Den 9de Februar vare vi altsaa i Sønderborg. Dagen efter rykkede Regimentet paa Hovedpost i Dybbøl Bk; Brigadens 2det Regiment (5te) havde de yderste Forposter. Den til Undergang viede Landsby var fuldstændig forladt af Beboerne, og alt rørligt Gods havde de naturligois medtaget. Halm var der derimod i stor Mængde; Præstegaarden, som vi toge i Besiddelse, var stoppet fuld op til Taget, men ved at fordele Halmen til de andre Gaarde blev den i en Fart gjort brugbar; det var Synd at sige, at her var hyggeligt i den kolde mørke Vinteraften, men i Sammenligning med Danesvirke var her dog ret taaleligt. Sent paa Aftenen fik vi et Besøg af Dybbøls Sognepræst Pastor Bülow og hans Hustru; de vare kjørte ud til Præstegaarden i Slæde og ønskede at tale med Regimentschefen for at anmode ham om at holde et vaagent Dje med hans Faders, General Bülows Grav (Sejrherrn ved Fredericia, Frederik Ruben Henrik v. Bülow, døde 1858 paa

Sandbjerg Slot ved Alsund og ligger begravet paa Dybbøl Kirkegaard). Præstens Hustru var meget betagen over at være Vidne til den Forandring, der i Løbet af faa Dage var foregaaet med den fredelige By; i Tankerne saae hun vist nok den sorgelige Skæbne, den gif i Møde, og de Rædsler, den skulde opleve.

Den næste Dag besatte vi den yderste Forpostlinie paa højre Fløj ved Pythusene. Wildau og Brix fik hver sin Feltvagt.

Den taktiske reglements-mæssige Opstilling af Forposterne var den Gang ikke saaledes som nu. Bataillonerne i yderste Linje bleve opløste i 8 Feltvagter og 4 Piketter og overspændte saaledes et betydeligt Stykke Terræn. Ledelsen af disse spredte Kræfter i en Fægtning var ikke let og vanskeliggjordes tilmed i en ikke ringe Grad ved en Mængde levende Hegn, Smaaskove, Landsbjer og Huse. Efter de nu gjældende Bestemmelser udstiller hver Bataillon kun det halve Antal Piketter og Feltvagter og danner selv Hovedposten med 2 Kompagnier.

Fjenden var, som Følge af den alvorlige Modtagelse, han havde faaet ved Myszunde, Busstrup og Sankelmark, bleven forsigtig og nærmede sig kun langsomt, efter først at have fremsendt mindre Rekognosceringskommandoer.

Bed Torvemosegaard, et lille Stykke Vej foran Feltvagterne, havde 2det Regiments 2det Kompagni Dagen i Forvejen bestaaet en varm lille Fægtning med en større rekognoscerende prøjsisk Styrke. I denne i øvrigt ikke betydningsfulde Kamp fik man for første Gang en Anelse om det prøjsiske Fængnaalgeværs store Overvægt over vor Tapriffel.

En Del henkastede Patroner bar Vidne om den stedfundne Affære. Vi undersøgte disse med stor Nysgjerrighed. Ruglen, som var meget lille, fastholdtes af et nydeligt Paphylster, og Tændsatsen var anbragt bag i

Paphylstret; de vare ganske anderledes elegante end vore klodsede Tapriffelpatroner. Det præjissise Bagladegevær's Overlegenhed bestod som bekendt deri, at det i Løbet af et Minut kunde udskyde 4 til 5 Gange saamange Kugler som vor Tapriffel og dog ikke stod tilbage for denne i Studsikkerhed.

Om Natten blev det et forfærdeligt Uvejr; en Snestorm, hvis Mage jeg ikke har oplevet, rasede fra Kl. 11 om Aftenen til Kl. 4 om Morgenen. Den nordvestlige Storm piskede lige mod Vedetter og Feltvagter, saa det var næsten ikke til at udholde; men Fjendens Nærhed stiver op til at trodse alt. Major Rohweder, Kaptejn Lorentzen og jeg sidde sammen et Øjeblik i et af de smaa Pythuse; kridhvide Ordonnanser med Istapper i Skjægget komme og gaa hvert Minut. En af disse, en Underforporal, lagde jeg særlig Mærke til; han fik af Kaptejnen Ordre til at gaa til Batterup med en Melding; trods det forrygende Vejr syntes det, som om han med Velbehag tog imod denne Ordre; det viste sig ogsaa, at han udførte den hurtig og godt. Jeg spurgte om hans Navn og fik at vide, at han hed H. og var theologisk Kandidat. Senere lærte jeg ham godt at kjende, han blev Officeer, og jeg talte jævnlig med ham. Det var en brav, patriotisk, men lidt overspændt Mand og meget afholdt af alle, som kjendte ham. Efter Krigen tog han sin Afsked, var i nogen Tid Huslærer og fik derefter et Præstekald i det nordlige Jylland. Jeg talte med ham, kort før han overtog sit Embede, og mærkede da, at hans Exaltation var stegen i en foruroligende Grad. Paa Grund af periodisk eller midlertidig Sinds sygdom blev han efter temmelig kort Tids Forløb afstediget fra sit Embede.

Den næste Morgen bedagede Vejret sig; det blev

klart og temmelig stille, men Sneen laa alenhøjt næsten overalt.

I Stedet for vor sædvanlige Morgendrik, The, som er saa nem at tilberede, bleve vi af Oppasserne trakterede med en Kop vel tillavet Chokolade. De vare ikke lidet stolte over at kunne møde med et saadant Traktament, eftersom Mælk ikke var til at opdrive i en vid Omkreds; men Sagen var ganske simpel den, at nogle forbivandrende Røer paa Stedet vare blevne malkede af Schmidt og Rasmus.

Jeg havde samme Morgen den Uergrelse at miste en Patrouille paa fem Mand. Brix havde, da det blev lyst, sendt den ud for at afføge Terrænet hen imod Sattrup, og den vendte ikke mere tilbage. Vi anstillede forskjellige Gisninger over Aarsagen til dette Uheld og vare ikke fri for at have Mistanke om, at Folkene, hvoraf de 4 vare Slesvigere, havde ladet sig tage godvilligt; de vidste alle, at de ved at desertere over til Fjenden strax bleve frigivne og hjemsendte. Af de prøvsiste Beretninger, som ere meget fuldstændige, fremgaar det imidlertid, at samme Patrouille, skjønt den havde et halvt Kompagni Fodfolk og en Deling Uhlaner imod sig, ikke har givet sig uden Kamp. Grunden til, at Patrouillen ikke kunde klare sig, var, at det høje Sneelag hindrede dens Bevægelser, og at Fjenden viste sig uventet. Prøvsjerne mistede ved denne Lejlighed en Uhlan. Dagen foreløb ellers roligt; der viste sig kun nogle enkelte Uhlaner foran Bedetkæden. Om Eftermiddagen bleve vi afløste og marcherede til Skanserne.

Vi tilbragte Natten i Blokhuseene paa venstre Fløj.

Tidlig den næste Morgen kom alt paa Benene. Hele Regimentet skulde afgives som Arbejdsstyrke, thi der var meget at gjøre, for at Dybbølstillingen kunde blive sat i en nogenlunde ordentlig Forsvarsstand. I Løbet af

Dagen var der god Tid for de kommanderende, som havde Ofsigt med Arbejdsstyrken, at tage alt i Djeslyn. Forskjellige Mangler vare stærkt fremtrædende. Med overordentlig Kraft blev der nu taget fat paa at forstærke Stillingen saa meget som muligt. Blokhuseene dækkedes med et højt Lag Jord, nogle endog saa med Jærnbaneffinner; i Gravene omkring Skanserne anbragtes Pallisaderinger og Stormpæle; Hegn og andre Terræforhindringer sløffedes, og Kolonneveje anlagdes baade foran og bagved Stillingen. Skanserne bleve forbundne med hinanden ved Løbegrave for Fodfolket, og paa passende Steder forsynedes disse med Standpladser til nogle enkelte Kanoner. Nævnte og mange andre Foranstaltninger, saasom Barakkebygning, Broslagning over Sundet, Anbringelse af spanske Ryttere og Forpæling, de aabne Skansers Lukning i Struben ved Pallisaderinger o. s. v. o. s. v., skete selvfølgelig ikke paa een Dag, men ved dagligt, ihærdigt Arbejde af Ingeniørerne, Artilleristerne og det i selve Stillingen værende Fodfolk. Det er en given Sag, at alt Arbejde indenfor en Fæstnings Volde aldrig kan tilendebringes under en Belejring; naar Bombardementet er begyndt, opdages flere og flere Mangler. Desuden er der nok at bestille med at istandsætte, hvad Fjendens Kugler have ødelagt.

Om Fjenden har haft et nøjagtigt Kjendskab til Dybbølstillingens Modstandskraft, vides ikke, men at det ikke vilde have været ham vanskeligt ved et Stormløb at tage Dybbøl i de første Dage efter Retræten, er utvivlsomt.

Man kan ikke væрге sig for at tro, at Prøjerne med Flid have villet gjøre et stort Nummer ud af Dybbøl, som derfor, skjønt ikke andet end en Feltbefæstning, skulde belejres efter alle Kunstens Regler. Belejringen skulde være en forudgaaende Øvelse for de kommende Krige, den

prøjsiske Soldats Mod og Selvtillid skulde hæves, og Dybbøl udskruges som et Slags Sebastopol, der ved prøjsisk Energi, Dygtighed og Tapperhed kun kunde tages ved et methodisk Angreb.

Fluen skulde ihjelslaas med en Forhammer, og for Verden vilde den da have Udseende af en Bjørn.

Om Eftermiddagen den 12te Februar gik Regimentet i Kantonnement paa Als; mit Kompagni blev indkvarteret i Landsbyen Lysabild, langt fra Krigen's egentlige Stueplads. For første Gang efter Tilbagetoget skulde vi nyde en ordentlig Hvile for fuldstændig at komme til Kræfter.

Vi tre Officerer bleve indkvarterede hos en velhavende Gaardmand ved Navn Christensen, der ligesom næsten alle Alsjinger var dansk baade i Sind og Skind. Der blev anvist os en god, stor Stue til fælles Soveværelse, og Dagligstuen stod til fri Afbenyttelse. Vort Natteleje bestod af 2 Senge og en Kane; Sengklæderne vare gode og rene, saa vi nød Hvilen i fuldt Maal. Tiden faldt os undertiden noget lang; men da vi vare temmelig nye Bekjendte og de foregaaende Begivenheder gav rigt Stof til Samtale, saa fordrev vi dog ret godt mangen en Time.

De øvrige Befalingsmænd og Mandskabet fik ogsaa ret gode Kvarterer, men da Kantonnementet var temmelig sammentrængt, kom dog kun de færreste af Klæderne; Størsteparten maatte tage til Takke med Halmen i Læderne. Saa længe Krigen varede, maatte Tilfældet i Regelen afgjøre, hvem der skulde lykkeligjøres med Sengklæder; Resten maatte bruge Rappen som Overdyne og Tornhysteret til Hovedpude; saa vidt muligt lod vi ved Indrykning i et nyt Kvarter Sengklæder gaa paa Omgang, men det var ikke altid gjørligt at føre nøjagtig Kontrol hermed. Langt hen i Maj var der endnu Sol-

dater, som under Felttoget ikke havde haft Klæderne af Kroppen.

I de Dage, vi laa i Uhsabild, havde Mandskabet travlt med at faa Munderingsfagerne og Fodtøjet repareret, Undertøjet vasket og skrive til Hjemmet. Naturalforplejningen var god og rigelig, og Koffene (Slesvigerne kaldte dem Koffene) lærte efterhaanden at tillave Maden paa den rette Maade. Urter og Flæsk, denne ellers saa velsmagende Ret, var hidtil mislykkedes, enten fordi man ikke vidste rigtig Besked med Tillavningen, eller ikke havde haft Tid til at lægge disse Fødemidler i Blod. Urterne vare som Blyflugler og Flæsket pibende salt.

Trods Ensformigheden i Tilværelsen under Opholdet i Uhsabild befandt vi os dog der som i et Slags Paradis; vi bleve alle udhvilede og i 5 til 6 Dage ikke forstyrrede af galopperende Ordonnanser; det var til sidst, som om man rent havde glemt os.

Den 19de var Herligheden forbi. Vi brød op for at tage et tre Dages Ophold i Sønderborg. Da Byen ikke havde Plads til at optage hele Styrken, og Barakkerne ved Sundsmark endnu ikke vare færdige, blev mit Kompagni indlagt i Kirken og den tilstødende Allee. I den med gamle Navneskjolde og Snitværk rigt udstyrede Kirke var der over hele Gulvet spredt Halm. Folkene vare snart som hjemme her; overalt, i Koret, Stolestaderne og ved Orglet saas kort efter liggende, sovende og spisende Soldater; Tobaksrøgningen var strax i fuld Gang; Kvinder og Drengene gik rundt og udsjænkede Kaffe, Brændevin og Æl. Middagsmaden tillavedes af Koffene i Kirkealleens Grøfter.

Om Morgenen den 22de blev der Uro i Lejren. Fjenden foretog en større Rekognoscering med den Hensigt at gjøre sig nøje bekendt med Terrænet foran Stillingen samt tillige for om muligt at trykke vor Forpostlinje i

Sundevad et Stykke tilbage hen imod Skanserne. De yderste Forposter vare besatte af 18de Regiment og 1 Eskadron af 4de Dragonregiment og stode i en Linje fra Bemmingbund til Stenbjerg, over den vestlige Udkant af Bøffelkobbøl og Stenderup Skov, Tørvemosegaard og Rugebøl til Ravnkobbøl.

Angrebet paa vore Forposter skete om Morgenen Kl. 7 pludselig og voldsomt og begunstigedes af Snefog. Sneen faldt saa tæt, at det selv paa et Oversigtspunkt ikke vilde have været muligt at se, hvad der foregik, men det kunde tydelig høres, at der maatte være en alvorlig Kamp i Gang. Geværskalverne rullede som Trommehvirvler, fjærne Kanonstuds drønedede af og til, og længe varede det ikke, før det svære Skyts i Skanserne gav sit Beshv med i Laget.

Regimentet staar i Sønderborg færdigt til Afmarche. Fægtningen har antaget en meget alvorlig Karakter; Forposterne ere slaæede tilbage, og Fjenden har taget Dybbøl By. Brigaden beordrer os i hurtig Marche over i Stillingen; i raft Tempo gaa vi over Broerne, gjennem Brohovederne op ad Chausseen.

Paa Vejen se vi for første Gang blodige Ambulancebaarer eller, som de nu kaldes, Sygebaarer. (Jeg tillader mig her at indskyde den Bemærkning, at Sygebaare, skjønt det er et godt dansk Ord, ikke er betegnende; thi det er kun saarede og ikke syge, som paa denne føres hen til det nærmeste Forbindingssted, endnu kaldet Ambulancen. Syge og saarede ere to forskjellige Kategorier, som i alle militære Schemata og statistiske TABELLER føres hver under sin Rubrik.) Ved Dybbøl Mølle bæres mange saarede, deriblandt flere Officerer, forbi.

Regimentet marcherer ud paa den anden Side af Skanserne og tager Opstilling i en Lavning ved Øster

Dybbøl. Geværilden synes at fjærne sig; Granaterne fra Skanserne flyde over vore Hoveder ud imod Fjenden.

Vi staa længe her med Geværer ved Foden; Mandfabet har faaet Lov til at tage Tobakspiberne frem, Humøret er fortræffeligt.

Endelig kommer Ordren; vi rykke frem gennem Dybbøl By, men — Fjenden er forsvunden. Flere Gaarde staa i Brand, nogle Steder har man indlagt saarede baade af vore egne og af Fjendens; vor Læge yder strax Hjælp. Nogle enkelte ikke sprungne Granater ses hist og her. Vi avancere til den vestlige Del af Byen, hvor Reserverne af 22de Regiment ere opstillede; Fjenden er gaaet længere tilbage, men det af os hidtil besatte Forposterræn paa venstre Fløj er tabt og kan ikke mere gjenvindes. Omtrent ved Middag gif 22de Regiment tilbage, og vi udstillede nu Forposter i den ny Linje foran Anshjærg og Dybbøl By. Foran os havde vi altsaa Bøffelkobbøl og Stenderup Skov og umiddelbart ved vor venstre Fløj det senere saa ubehagelige Broagerland. I Dagens Løb foresaldt der kun nogle Patrouillesægtninger, især omkring den afbrændte Frydendal Kro.

Der foresaldt nu i længere Tid ikke noget af Betydning, dog maa jeg ikke glemme at omtale, at vor Regimentschef i de første Dage af Marts paa Grund af et Fald med Hesten maatte indlægges paa et Feltlasareth, hvorfra han senere bragtes til Kjøbenhavn. Kommandoen over Regimentet blev overdraget til Major Rohweder, og Kaptejn D. Vaupell blev Chef for 1ste Bataillon. Vor gamle venlige Oberst saae vi ikke mere.

Fra den 23de Februar blev Tjenesten i Sundeved ordnet saaledes, at ethvert af de 2 Regimenter holdt den ene Bataillon tilbage som Hovedpost, henholdsvis i Dybbøl By og ved Pythusene, medens den anden udstillede Feltvagter og Piketter. I selve Dybbølstillingen be-

satte 2 Batailloner Skanser og Løbegrave, 2 Batailloner holdtes tilbage som Reserve, og 1 Brigade blev i Sønderborg holdt rede til hurtig Udrykning for i Tilfælde af Allarming strax at besætte Brohovederne. Ved denne Ordning, som vedblev til den 17de Marts, kom Regimenterne til at ligge 3 Dage ad Gangen i Sønderborg eller selve Stillingen, og 6 Dage i Kantonnement paa Als.

Vejret var i denne Tid meget fugtigt og sludfuldt, og Vejene som Følge heraf og paa Grund af den stærke Færdsel saa opblødte, at man paa mange Steder gik i Mudder eller Vand til højt op paa Skinnebenene. Mærkerne begyndte at blive daarlige, og der var stærk Spørgen efter bitre Draaber; senere gik disse Mavetilsælde over til en virkelig Tyfusepidemi, som bortrev en Del Kombattanter. Jeg var saa heldig ved mit Kompagni under hele Krigen kun at miste en eneste Mand ved Sygdom. Om de bitre Draaber, jeg altid medførte, have bidraget noget til en god Sundhedstilstand, er ikke godt at sige, men for lettere Mavetilsælde gjorde de dog Gavn.

I de første Dage af Marts begyndte Fjenden at anlægge Batterier paa Broagerland. Denne Del af Slesvig, som Prøsserne havde taget i Besiddelse midt i Februar, ligger som bekendt paa den anden Side af Bemmingbund i Flanken paa Dybbølstillingen. De nærmeste Skanser søgte efter bedste Evne med deres glatløbede Skyts at hindre disse Batteriers Anlæggelse, men Fjenden tog Natten til Hjælp og naaede sin Hensigt.

Den 15de Marts aabnedes fra de nu fuldendte Broagerbatterier en flankerende Ild mod Skanserne paa venstre Fløj, som livlig besvaredes af Nr. I og II, dog uden synderligt Held, idet Prøssernes riflede Kanoner skød med en langt større Sikkerhed, end vore. Infanteribesætningen søgte Tilflugt i Blokhuse, som stode

midt i Skanferne; men det viste sig snart, at Fjendens Rugler gik glat igjennem de tykke Bjælker og anrettede en voldsom Udelæggelse paa de dersteds tætt sammenpakkede Officerer og Soldater; de maatte forlades og vare nu kun til Hinder for Overblikket og Passagen, slet ikke til Gavn. Fjenden sendte samme Dag fra Broagerland (Afstanden mellem Batterierne og Sønderborg var omtrent 5000 Alen) nogle Bomber ind i Byen, hvis Beboere, som ikke anede de fjendtlige Kanoners Rækkevæne, flygtede bort over Hals og Hoved.

Efter Tur skulde vi have været i Stillingen den 17de Marts, men da vi havde Ordre til paa denne Dag at udfille de tykke Slesvigere, for hvilke vi til Erstatning fik et ligesaa stort Antal Syder fra Thy og Hanherred, blev Regimentet den Dag ovre paa Als.

Samtlige udsøndrede Sydslesvigere af 10de og 12te Regiment bleve sammendragne i en Arbejdsbataillon; ved denne foresaldt der i Krigenes Løb mange Desertioner. Det er vel ikke usandsynligt, at den Mistillid, der paa denne Maade vistes Slesvigerne, har bidraget noget til at rolle ved manges Trofskab.

Da der lidt efter lidt var opstaaet den urimelige Tro, at Fjenden skød mere efter Blaamændene end efter de andre Soldater, benyttede vi Lejligheden til at ombytte disses Løj med de bortdragendes. Dette gik ikke af uden Brøvl, idet nemlig nogle Blaamænd vilde beholde de islandfke Nattrøjer, der i sin Tid vare dem overladte som Privatejendom; men da det blev dem betydet, at de saa ogsaa maatte beholde den lyseblaa Kappe, var Valget snart afgjort.

I de samme Dage tilgik der Kompagniet en Officersaspirant Waage. Denne unge Mand medbragte fra Hjemmet, hvor man formodentlig levede i den Tro, at vi hverken fik vaadt eller tørt, en stor Del delikate Lev-

nedsmidler, som af Schmidt og Rasmus bleve annekterede til det fælles Røkken. Waage blev nemlig strax optaget i vor lille Officersmessje.

I Løbet af Marts og i de første Dage af April meldte der sig fem svenske Officerer til Tjeneste. De vare alle meget vakre og belevne unge Mænd, men det var vistnok ikke let for dem at sætte sig ind i Tjenesten under de Forhold, vi levede under; det lykkedes dog godt, især for den først ankomne, Premierløjtnant Bjørck, nu, saa vidt jeg veed, Oberstløjtnant i den svenske Generalstab.

Fægtningen den 17de Marts, som vi altsaa ikke kom til at deltage i, blev, som man veed, smukt ledet paa højre Fløj af Brigadechefen, Oberst Bülow. 5te Regiments Fremrykning var saa regelmæssig som paa en Exercerplads. Kampens uheldige Udfald skyldtes et pludseligt og overvældende Angreb ved Avnbjærg. Forpostlinjen, vi havde haft siden den 22de Februar, maatte opgives og var nu indskrænket til en Række Skyttegrave omtrent 500 Alen foran Skanserne og enkelte Bedetter noget fremme i Terrænet.

Den 18de Marts skulde vor Brigade besætte Skanser og Løbegrave paa venstre Fløj. Paa Bejen derhen kom 10de Regiment for første Gang i Flden. Folkene saae lidt langt efter de springende Granater, som fusede dem om Drene; nogle enkelte trykkede sig lidt. Kaptejn Baupell, vor Bataillonschef, fulgte tilfældigvis med mit Kompagni. Paa een Gang, netop som en Kugle slaar ned tæt ved Kolonnen, springer han op paa en lille Jordvold, idet han opslaar en høj Latter. Denne Ringeagt for Fjendens Kanoner undlod ikke at gjøre et opmuntrende Indtryk. Snart var vi paa vor Plads ved Nr. II og III. Mørket faldt paa, og Flden ophørte lidt efter lidt; i Nattens Løb faldt der kun nogle faa Skud, men næste Morgen tog Fjenden alvorlig fat. Vi mistede strax to Offi-

cerer, Regimentets første Ofre i denne Krig. Jeg horte Kaptejn Husum med vældig Røst raabe efter Ambulancen; kort efter vidste vi, at Kaptejn Gyldefeldt og hans Adjutant, den unge, afholdte og talentfulde Kunstmaler, Løjtnant Carlsen, vare faldne. De havde tillige med en Del andre Officerer staaet paa den Side af Skanse Nr. II, der vender fra Broager; formodentlig troede de sig sikre, dækkede af Skansens høje Brystværn. En 24^ldig Spidsgranat var slaaet ned imellem dem, havde revet hele Underlivet bort paa Gyldefeldt og taget begge Læarene af Carlsen. Gyldefeldt udstødte kun et Suk og var død, hvorimod Carlsen vistnok levede nogle faa Minutter; thi Læarerne randt ned ad hans Kinder, da man bragte ham bort paa Ambulancebaaren.

Skanserne vexlede i Dagens Løb mange Skud med Fjendens Batterier. Et Par rislede Kanoner vare blevne monterede i Nr. II. Artilleristerne betjente Skytset med Lyft og Iver, opmuntrede af deres dygtige Chef — jeg erindrer ikke, om det den Dag var Eastenskjold eller Anker —, og da de fik Held til at demontere en fjendtlig Kanon, jublede de af Glæde og Stoltthed.

Efter som Fjenden den 17de Marts var rykket os et godt Stykke ind paa Livet, maatte Besætningen i Stillingen forøges; som Følge heraf skete der en Forandring i den hidtil gjældende Tjenstomgang, der nu blev ordnet saaledes, at Afdelingerne laa 3 Dage paa Als, derimod 6 Dage ad Gangen paa Dybbøl eller i Sønderborg. Tjenesten blev altsaa mere end dobbelt saa stræng.

Paa vor Marche til Sønderborg den 23de Marts passerede vi forbi Hans Majestæt Kongen, som kom fra Dybbøl og havde inspiceret hele Stillingen. Denne Kongens Handling og især, at han i længere Tid havde dvælet i den stærkt udsatte Skanse Nr. II., gjorde et særdeles godt Indtryk paa Soldaterne.

Jeg mindes ikke, at der i de nærmest paafølgende Dage skete noget af Betydning for vort Vedkommende; de saaredes Antal ved mit Kompagni var ganske ringe, ligesom de modtagne Saar vare saa lette, at de paagjældende efter nogle Dages Forløb atter meldte sig til Tjeneste.

En ret pudsig, lille Hændelse forefaldt i de Dage ved en Nabobataillon. En Løjtnant og en Underofficer af samme Kompagni vare hver for sig om Natten gaaede udenfor Vedtæjæden for at spejde og lytte. Pludselig stode de sammen, og begge tage gjensidig hinanden for Brøjsere. Løjtnanten, der var i Besiddelse af stor legemlig Kraft, farer som et Lyn ind paa Underofficeren, og tager ham om Livet for at føre ham med sig, men denne er endnu stærkere, faar Magt over Løjtnanten, som nu selv bliver ført ind til Skyttegravene. Fejltagelsen bliver her hurtig opklaret og vakte stor Munterhed, dog var maasse Sejrherren lidt flov over sit uheldige Bytte.

Den 26de Marts om Aftenen rykkede vi ind i Barrackerne ved Flensborg-Bejen.

Oppasserne havde nu efterhaanden lært at lave ret god Mad; Opdækningen var vel endnu mangelfuld, men vi behøvede dog ikke — som nogle Dage før — at anrette Madsen i vort fælles Blikvandsfad. Vi toge da den dristige Beslutning at indbyde nogle Officerer af andre Kompagnier til Middag den 27de og gav i den Anledning Oppasserne Ordre til at anstrænge sig efter yderste Evne; Holdk, som var blandt de indbudte, skulde da tillige erfare, hvilken dygtig Karl Rasmus var bleven. De to Retter, vi trakterede med, smagte udmærket, og Oppasserne fik rigelig Ros af vore Gæster; men nu skulde den tredje og affluttende Ret komme, som skulde slaa Hovedet paa Sømmet og vise deres Kogekunst i al sin Glans. Det varede mistænkelig længe, inden Ragen kom

ind. Endelig kom — ikke Ragen — men Schmidt hurtig og hvistede mig i Øret, at den var mislykket og umulig kunde serveres. Efterretningen vakte almindelig Munterhed; vi Værter toge selvfølgelig Skylden paa os; det var vor Forfængelighed, som havde opstrammet Oppasserne til at løse en saa svimlende høj Opgave i Køgekunsten. Sjælden er vist en „Diner“ givet under lignende Omstændigheder; under livlig Samtale og i udmærket Stemning nød vi Vinen, Kaffen og Cigarerne, og Lystigheden forstyrredes end ikke ved en vældig Granatstump, som slog ned i Foden af vor Baraffe.

Om Aftenen tog vi Stilling paa højre Fløj mellem Skanjerne VII og IX; 7de og 8de Kompagni besørgede Forposttjenesten i Skyttegravene; mit Kompagni stod som Reserve 50 Skridt bag Løbegravene, hvor den øvrige Del af Regimentet saa.

Da Maanen stod op, blev det en smuk Nat med let Frost. Efter at vi havde spist til Aften som sædvanlig, overgav vi os til vore Betragtninger; Wildau og Brix tog sig en lille Tur, medens jeg som vagthavende spaserede op og ned ved Geværpyramiderne, af og til knyttende en lille Samtale med Underofficererne eller Folkene.

Timerne gik, det var tyst og stille overalt. Vi vare netop i Færd med at sende Mandskab efter varmt Bl, da der pludselig — omtrent Kl. 3 — faldt nogle Geværskud og umiddelbart derefter hele Salver, ledsagede af voldsomme Hurraraab.

3 et Nu stod vi under Gevær.

Fra Løbegravene blev der raabt paa 2det Kompagni; — Kuglerne pek nu over vore Hoveder i Massevis, jeg lod Kompagniet rykke frem saa hurtig, som muligt — vi troede alle, at Fienden allerede var ved Løbegravene. Det forholdt sig dog ikke saaledes, men tæt ved var han, nede i

Slugten foran. Man kunde ikke se andet end den glimtende Geværild. Vi toge nu Plads i Løbegravene og laa ganste sluttet Mand ved Mand i flere Rækker, færdige til at tage imod en Storm. Men Fjenden betænker sig. En Snæs frivillige førte af Waage sendes ud for at undersøge, om der er frit Sted fra Løbegravene. Et forknytt Hurra fra Prøsserne bliver fra vor Side besvaret med Kraft. Soldaterne er i den hypperligste Stemning og synge patriotiske Sange. Mange døde og saarede Prøssere, deriblandt en Officer, bringes ind, blandt vore faldne opdager jeg den slinke Kommandersergent Most. Det begynder at lysne, Kanonerne paa Dybbøl faa Munden i Gang, Regimenterne i Sønderborg og paa Als ere under rast Fremrykning.

Mine to Skomagere, begge Nordslesvigere, som havde siddet i Byen og arbejdet paa det medtagne Fodtøj, meldte sig af sig selv med Bøssen paa Raffen og glædestraalende Miner.

Vi sende flere Delinger ud; Fjenden har gjort Holdt og kan hverken komme frem eller tilbage. Døden gaber ham i Møde alle Vegne. Endelig kan han heller ikke holde ud at blive liggende, han maa tilbage og faar nu sin vel fortjente Afstedshilsen faa vel fra det fremrykkende Fodfolk som fra Kanonerne i Skanser og Løbegrave. Det er bleven helt lyst. Ilden standser intet Øjeblik. En prøjsisk Bataillonschef ses segne af Hesten. Mange ligge paa Balpladsen og bæres bort af begge Partiers Ambulancesoldater, der vandre fredelig mellem hverandre.

Bort Tab af Officerer er ogsaa føleligt; Chefen for 8de Kompagni, Harald Petersen, er falden, og Premierløjtnant Hammelev, Chef for 7de Kompagni (nu Slotsforvalter paa Frederiksborg Slot) er alvorlig saaret i Benet. Sekondløjtnant Goldschadt er dødelig saaret, men gaar selv uden Hjælp til Ambulancen.

I Dagbrækningen havde jeg set to unge, civilklædte Herrer gaa langs med Løbegravene; det erfarede snart, at de vare Englændere, som vare komne til Danmark for paa nært Hold at være Vidne til Krigen og dens alvorlige Begivenheder. Regimentschefen underholdt sig i nogen Tid med den ene af dem, hvis Navn var Herbert, og som var Medlem af en af Englands rigeste og fornemste Familier; de stode begge i Løbegravene. Englænderen kunde i nogen Tid ikke lade være med at bukke for de pibende Kugler, hvorimod Kohweder som gammel, krigsvant Soldat stod støt oprejst uden at blinke med Øjnene; ved at se Majorens Koldblodighed samlede han sig sammen; man kunde se, han tog en Beslutning, og nu stod ogsaa han ganske rolig uden at gjøre Komplimenter. Senere hen paa Morgenstunden gik han med Regimentschefens Tilladelse uden for Stillingen for at være de flinke Ambulanceoldater af 5te Kompagni behjælpelig med at indbringe de saarede. Om Formiddagen Kl. 9 fik jeg Ordre til at foretage et Flankeangreb; men da Fjenden omtrent ved dette Tidspunkt trak sig tilbage i sin gamle Stilling og altsaa ikke mere frembød nogen Flanke, blev jeg ved Hornsignal kaldt tilbage. Kompagniet mistede en Mand, en Slesviger, der var truffet lige i Hjertet; Waage blev for sit Forhold under Fægtningen hædret med Dannebrogsmændenes Sølvfors.

Det rygtedes snart, at Regimenterne paa venstre Fløj havde gjort deres Sager lige saa godt som vi, samt at Kolf Krake havde ydet en meget velkommen Haandsrækning. Glæden over Kampens heldige Udfald var derfor stor over hele Linjen.

Men skjönt vi alle havde Følelsen af at være Sejrherre, saa viste det sig dog nogle Dage efter, at den 28de Marts i sine Følger ikke var nogen egentlig Sejr.

Fjenden havde nemlig benyttet Natten, medens Kam-

pen stod paa, og Opmærksomheden fuldstændig var sammentrængt paa denne, til at gjøre de forberedende Arbejder til Anlæggelsen af den 1ste Parallel, som tilfælle med 7 Batterier var fuldt færdig efter et Par Dages Forløb.

Om Aftenen bleve vi afløste af 4de Regiment og gik til Barakkerne ved Albenraa Bejen, hvor vi vare nogenlunde sikre. Disse Barakker vare beliggende bag højre Fløj, omtrent 1000 Alen fra Løbegravene og kunde optage et Regiment. Næste Efttermiddag bleve begge Batailloner stillede op i en stor Firkant tæt udenfor Barakkerne. Regimentschefen bragte her sin Tak for den gode Holdning, Bataillonen havde viist den foregaaende Dag og udbragte et med ringende Hurraer besvaret Leve for Konge og Fædreland. Ved denne Lejlighed tildelte Majoren en Menig af 6te Kompagni, der ved sit Mod og sin Kærlighed havde vakt almindelig Opmærksomhed, Nationalkorfarden, som kort før Krigen Udbrud var bleven ham fradømt paa Grund af en grov Forsælse. Hans Glæde over atter at være i Besiddelse af sin Kofarde var saa stor, at han erklærede den Dag for den skønneste i sit Liv; dog blev hans Glæde ikke af lang Varighed, thi nogle faa Dage derefter blev han dødelig saaret af en Granatstump.

Efter at vi vare blevne afløste den 29de om Aftenen, gik vi til Sundsmark-Barakker lidt nord for Sønderborg.

Et Punkt i Dagsbefalingen den 30te lød paa, at jeg samme Dag skulde overtage Kommandoen over 8de Kompagni. Denne Befaling var mig meget uvelkommen; thi jeg havde nu levet mig fuldstændig ind i Forholdene ved 2det Kompagni og var ukjendt med Befalingsmænd og Mandskab ved 8de, der oven i Kjøbet hørte til Regimentets 2den Bataillon. Men der var jo ikke noget at sige

dertil, og jeg gik over i Barakkegaden, hvor Kompagniet stod opstillet for at blive mig overleveret. Fægtningen den 28de Marts havde, som jeg strax saae, medtaget det i en ikke ringe Grad. Chefen og Kommandersergenten vare faldne, Foureren saaret, og i Geleddet var der mange Huller. Løjtnanten, der overleverede mig Kompagniet, lod ikke til at være synderlig inde i Administrationsforholdene; Rapportbogen var ikke ført i flere Dage, og i Kassen fandtes en større Pengesum, som ingen vidste Besked om. Jeg besluttede da at sende Regimentet en Skrivelse med Anmodning om, at Kompagniet maatte blive mig overleveret ved en Kommission. Netop som jeg var i Begreb med at sætte Pennen til Papiret, træder en Ordonnans ind i Barakken med en Ordre, lydende paa, at en Premierløjtnant Bille, frivillig fra første Krig, var tilgaaet Bataillonens og udset til Chef for 8de Kompagni. En stor Sten faldt fra mit Hjerte, og jeg var ikke sen med at vende tilbage der, hvor jeg hørte hjemme. Bille var for Resten kun 4 Dage ved Regimentet, og af disse tilbragte han Halvdelen i Skanse Nr. II; saa gik han til Langeland som Bestyrer af et Lazareth, og en anden frivillig fra første Krig overtog hans Kommando.

Efter et 3 Dages Ophold i Sundsmark-Barakker, rykkede vi atter til Dybbøl og tog Stilling paa venstre Fløj, mit Kompagni mellem Nr. II og III. Fjenden arbejdede af al Kraft paa 1ste Parallel med tilhørende Batterier, i øvrigt var alt omtrent ved det gamle. Løbegravene og det indvendige Rum i Skanserne vare vel blevne noget vanskabte, dels ved de Huller, Granaterne havde slaaet, dels ved Traverser og forskellige Udgravninger; men Passagen var dog endnu nogenlunde fri.

Næste Dags Middag, den 2den April, var der med Fjenden aftalt en Vaabenhvile fra Kl. 12 til 2, som dog

ikke overholdtes af Broagerbatterierne; vi mistede 2 Mand i dette Tidsrum.

Ved Baabenhvilems Udløb Kl. 2 sad jeg paa Bankettet sammen med Wildau og Brix. Paa een Gang slaar der en Kugle ned tæt ved os og samtidig høres et almindeligt Udraab: „Hvor kom den fra?“

Det viste sig snart, hvorfra den og mange der-efter kom.

De fjendtlige Batterier i Fronten vare færdige og aabnede Ilden fra 7 forskellige Sider. Til samme Tid tog Broager fat med fuld Kraft; det gik Slag i Slag. Alle Skanserne optog strax Kampen. Det blev en storartet Kanonade, Varmen øredøvende.

I Stedet for en enkelt maatte vi nu have flere Udfigsmænd for at varsko. En raabte „Broager dæk“, en anden „Aunbjerg“ eller „Dybbøl dæk“, o. s. f.

Efterhaanden opfattede Udfigsmændene Metboden i Beskydningen og lærte ved Hjælp af Glintet fra Kanonerne og Kuglernes Anslag at finde hver enkelt Projektils Adresse, saa hed det: „Den skal til Nr. IV, den skal til Nr. II, den skal ogsaa til Nr. II, den er til Nr. VI o. s. v. eller — naar Traktementet gjaaldt os — med forstærket Stemme: „Aunbjerg o. s. v. dæk!“ Paa denne Melodi gik det hele Eftermiddagen. Kl. 5 aabnedes et nyt Batteri mod Sønderborg. Dette fjærne Maal kunde kun naas fra Broager ved at give Kanonerne en meget høj Rejsning, og som Følge heraf beskrev de udkastede Projektiler en Bue i Luften af flere Hundrede Fods Højde. Den Lyd, Granaten frembragte undervejs ved at klove Luften, var ikke ulig en Vogns Rumlen paa en haard Landevej. Skjønt disse Skud strængt taget ikke kom os ved, bleve de dog til Beroligelse tagne med i Betragtning, og som en Afverling i Melodien indlagdes da: „Det er Vognen til Sønderborg“.

Mandskabet var ved godt Mod. Af mit Kompagni blev der 2 eller 3 Mand saarede, heldigvis alle ganske let. En af disse blev saaret derved, at en Bombe slyngede hans Gevær, som paa samme Tid forvandledes til en Baadshage, over paa hans Baghoved; da han blødte temmelig stærkt, forbandt jeg ham, hvorefter han bragtes til Ambulancen; nogle Dage efter meldte han sig atter til Tjeneste.

For Kompagnierne i Skyttegravene foran var selve Bombardementet ikke farligt, eftersom alle Kugler faldt i eller tæt ved Skanser og Løbegrave; men Besætningen der var dog denne Eftermiddag stærkt betagen af Skydningen for fra, thi nede fra Skyttegravene saae det ud, som om hver enkelt Kugle slog ned lige indenfor Brystværnet netop der, hvor vi laa i tætte Rækker; man troede, at der ikke var een levende blandt os tilbage. Stor var derfor deres Forbavselse og Glæde, da de saae os kravle frem ved Afsløsningens Komme om Aftenen. Premierløjtnant Falkenskjold af 3dje Regiment afløste mig; han var vistnok lidt nervøs over at komme saadan lige midt ind i det — Skydningen var lige saa stærk som om Eftermiddagen —, men han lod sig ikke mærke med noget, gav sine Ordre med Ro og Koldblodighed og trykkede, da han havde indtaget sin Plads, tavs min Haand til Afsted.

Om Natten laa vi i Sønderborg. Paa Grund af Bombardementet og den deraf følgende Usikkerhed i Byen, bleve vi næste Morgen lagt over i det nordre Brohoved. Herfra kunde vi hverken se eller høre Broagerbatterierne, men Granaternes Susen i Luften kunde høres, ligesom ogsaa deres voldsomme Nedslag i Husene tydelig kunde iagttages. Det militære Brandkorps, der havde faaet en udmærket Assistance af Kjøbenhavns bedste Brandfolk, gjorde alt muligt for at slukke de opstaaede Ildbrande. Faldt der en Gra-

nat i et Hus, vare de strax ved Haanden for at kvæle Ilden i Jødsjelen. Men de kunde ikke overkomme at slukke alle Begne; trods Brandsfolkernes Uforsagthed og Anstrængelser fik Ilden flere Steder Magt, og snart stod Raadhuset og et stort Stykke af Hovedgaden i lys Lue. Inden Aften var hele den sydlige og vestlige Del af Byen en ryggende Grushob; det gamle Slot blev truffet nogle Gange, men ikke antændt.

De to følgende Døgn fandt os paa højre Fløj og i Barakkerne ved Flensborg-Chausseen; den 5te April var det derimod vor Tur at besætte venstre Fløj.

Kaptejn Ernst Hansen, Chef for 1ste Kompagni, skulde paa Forpost. Næsten alle Officerer af Bataillonet vare før Afmarchen samlede i Hansens Barakke, hvor vi spiste til Aften. Vi vare alle godt oplagte, men især var Hansen i hypperligt Humør; han formelig glædede sig til at komme afsted og var i Tøjlet, længe før Kompagnierne stillede til Afmarche.

Det var næsten mørkt, da vi naaede Skanserne; vi indtog vor Plads, og Hansen besatte Skyttegravene med sit Kompagni. Sen ad Aften Kl. 10 bleve Forposterne paa hele venstre Fløj pludselig angrebne af en meget overlegen fjendtlig Styrke. Geværilden knitrede, og Skanserne sparede ikke paa Kardæster, men Hansen kunde ikke holde sig, Fjenden tog Skyttegravene. Næsten hele Hæren blev allarmeret, mødte paa Dybbøl, og Regimenterne indtog de dem anviste Stillinger. Man ventede Stormen. Der indtraadte en Stilstand i Fægtningen. Natten var bælgmørk. For om muligt at opklare, hvad Fjenden foretog sig, gjorde Skanserne nogle Kast med Lysskugler, men paa Grund af stærk Modvind kom de ikke langt nok frem til at gjøre nogen Nytte. Om trent Kl. 3 Morgen gik Forposterne frem, forstærkede med nogle Delinger af 5te Kompagni, for at fravriste Fjenden Skyttegravene,

hvilket ogsaa efter en haard Kamp lykkedes. Da det begyndte at lysne, kunde vi se Hansen med sin Hornblæser Bottelet i Hælene ile fra den ene Skyttegrav til den anden for at lede Ilden og opmuntre Mandskabet. Det blev helt lyst. Geværilden sagtnede mere og mere, til sidst faldt kun et enkelt Skud, Infanterikampen var til Ende, og Hansen havde hævdet sin tilbagevundne Stilling. De saarede vare efterhaanden bragte til Ambulancen, selvfølgelig maatte vi nu antage, at der ikke fandtes flere. Men nogle Minuter efter at det sidste Skud var faldet, kom Bottelet ind, let saaret i Siden af et Strejffskud, som Vibremmen for en Del havde aspareret. Paa vore Spørgsmaal om hans Befindende, og hvorledes det var gaaet Kompagniet, svarede han: „Det har ikke noget at betyde med mig, men Kaptejnen er død.“ Vi, som lige til for saa Minutter siden havde set Hansen i uafbrudt Bevægelse, bleve som lynslagne ved denne sorgelige Tidende, der des værre kort efter bekræftedes, da det afsjælede Legeme bragtes ind. Det samme Skud, som strejfsede Hornblæseren, og som var det sidste fjendtlige Geværskud den Dag, havde truffet Hansens i Hjertet.

Dagen gik ellers som sædvanlig, men Fjendens Kugler anrettede megen Skade paa Skytset i Skanserne, og Terrænet rundt omkring fik mere og mere Lighed med et Sold. Udgravningerne bleve større og større, saa at Pasfagen i Løbegravene var forbunden med Vanfselighed. To af mine Folk bleve i Løbet af Dagen let saarede.

Om Aftenen marcherede jeg med Kompagniet til Landsbyen Mindebjerg paa Als, hvor jeg i de tre Rastdage fik Kvarter hos en flink Gaardmand, jeg tror, han hed Sorgen Bladt. Manden var hele Dagen i Vegtjørnel og maatte hver Morgen give Møde ved Vognparken, som var samlet tæt ved Sønderborg. Hver Gang han vendte hjem om Aftenen, spurgte jeg ham, hvorledes

det stod til paa Dybbøl, og han svarede da bestandig, idet han fornøjet gned sine Hænder: „De slaas godt derovre i Dag.“

Den 9de April om Eftermiddagen gik vi for sidste Gang til Sundeved. Forinden Afmarchen sagde jeg Mandskabet nogle opmuntrende Ord og lovede det Fred og Hvile, naar de 6 Dage vare forløbne. Folkene vare ved godt Mod, Sangen kom strax i Gang og forstummede først ved Sønderborg. Vi marcherede ud til højre Fløj, den mindst udfatte Del af Stillingen. Efter Bestemelsen skulde vi næste Aften belægge Barakkerne, men da disse vare temmelig ramponerede, og Opholdet der var alt andet end sikkert, bleve vi lejrede paa en Mark midt imellem Brohovederne og den tilbagetrufne Linje.

Bombardementet var voldsomt, da vi om Aftenen i Skumringen marcherede afsted til Skansen Nr. IV. Mellem Desingerne blev der taget 50 Skridts Afstand. Fjenden havde i de sidste Dage til Afsværling begyndt at skyde med Granatkardæsker, altsaa Projektiler, som ikke alene have Granatens Egenskaber, men ogsaa ere i Stand til at udslynge en større Portion Smaafugler. Idet de sprænges, gjøre de en stærk Allarm, men efter min Erfaring ere de ikke saa slemme, som de give sig ud for. En af dem sprang under vor Opmarche til Skansen ganske tæt foran mit Ansigt — saaledes forekom det mig —, gjorde et forfærdeligt Spektakel, men ramte kun ganske let en Mand langt bagude i Kolonnen. Vi naaede ellers helt op til Nr. IV uden Tab. Kompagniet, vi skulde afløse, fandtes imidlertid ikke i Skansen, og det var heller ikke til at opdage udenfor; jeg raabte da højt, at Afløsningen var der. Et Hoved stikker frem af en Jordvold, det var en gammel Akademihammerat. Han udbrod: „Naa, er du der; vi skal ikke længer være i Skansen; her er ikke til at være, jeg har mistet mange

af mine Folk." Afløsningen gik for sig i en Haandevending, og det afløste Kompagni forsvandt som en Stormvind. I de første 5 Minutter saaredes tre af mine Folk. Det var en daarlig Begyndelse, men Saarene vare, saa vidt jeg i Mørket kunde skjønne, ikke farlige.

I en Hule nærmest Skansen toge vi 3 Officerer Plads, senere indfandt Kaptejn Vaupell med Adjutant, Løjtnant Krause, sig og blev hos os hele Natten.

Fjenden havde paa dette Tidspunkt af Belejringen især vor Skanse i Rifferten. Alle Slags Kugler dundrede ned rundt omkring, i Grav, paa Brystværn og i Skansens Indre. Blokhuset splintredes og faldt sammen som en umaadelig Bunke Kvas. Flere Steder tog Ilden fat.

Da Mørket fuldstændig var indtraadt, blev der af Ingeniørofficerer rekvireret Mandskab til Arbejde paa Skansens Krudtmagasin, som syntes færdigt til at springe i Luften. I Magasinet befandt sig en Artilleriofficer, vor Overlæge, Asp, og nogle Artillerister.

Mit Mandskab blev inddelt i flere Hold, og Arbejdet, som bestod i at anbringe Sandsække paa Krudtmagasinet's Tag, tog sin Begyndelse. Nogle Sapperer vare behjælpelige med at vise Folkene til Rette. Ved Utsningen af de springende Granater kan man se de flinke Folk arbejde der oppe. Hvert halve Minut ses den arbejdende Styrke forsvinde for at dække sig. Af og til gaar jeg ind i Skansen for at opmuntre til Udholdenhed. En Mand tøver med at gaa ind i Skansen med sin Sandsæk, han har et Øjeblik tabt Modet og tør ikke passere den halvt sønderstødte Bro; jeg tager ham under Armen, leder ham over Broen, og strax efter er han ved Hægterne igjen. Jeg vender tilbage til vort Opholdssted, staar en kort Tid ved Hulens Indgang og inspicerer atter Arbejdet. Ved min Tilbagekomst udbryder Vaupell:

„Det var godt, De gif, thi ligesom De var gaaet, slog en Granat ned, hvor De stod.“ Ingensteds er man sikker. Døden finder sine Ofre lige saa vel i de dybeste Udgravninger som paa de mest udsatte Steder. Som jeg, efter en lille Udflugt til Skansearbejdet, træder ind i vor Hule, bliver der raabt: „Kast Dem ned!“ I samme Nu høres et vældigt Brag, og en gnistrende Ild blænder Øjet. En Bombe er sprungen i vor lille skrøbelige Jordhytte. Dødsstilhed. Omfider lyder Vaupells Stemme hvissende: „Er vi her allesammen?“ Vi vare alle uskadede. Hytten var ødelagt, og vi flyttede et andet Sted hen.

Det var en lang Nat; Arbejdet hørte op ved Daggry, Krudtmagasinet var foreløbig frelst fra at gaa til Bejrs med vor Overlæge og dets andre Beboere.

Da Dagen brød frem, fik vi en sørgelig Meddelelse. Vor brave, dygtige og afholdte Regimentschef, Major Rohweder, var falden. Han havde om Natten tillige med den svenske Løjtnant Björck fiddet bag en stor Travers. En Granat fra Broager var sprungen i Traversen, Forstykket havde fortsat sin Bane og var gjennem Ryggen trængt ind i hans Bryst, hvor den blev fiddende. Selvfølgelig var han død i samme Sekund.

Bed mit Kompagni saaredes kun de oven omtalte 3 Mand.

En Gang midt paa Dagen blev jeg beordret hen i Skanse Nr. VI, jeg husker ikke mere i hvilken Anledning. Paa Tilbagevejen saae jeg en Infanterist ligge paa en Straaning; en Granatstump havde delt hans Hoved i to Dele, den øverste Del med Hjærnefæl og Hjærne laa i hans Hue, som var vippet bagover. Det saae ud, som om Døden havde overrasket ham, medens han sov. Ikke langt derfra laa en Artillerist med et Saar, som nok kunde vælke Gru og Medhynk. Det ene Ben var løftet ud af Hofsteskæalen og laa ved hans Side. Et medlidende

Menneske havde kastet en Kappe over det. Den store Kontusion syntes den saarede uvidende om, han klagede kun over Smerter i Armen, som havde faaet en mindre Rift af en Granatstump. Kort efter udaandede han.

Dagen forløb som sædvanlig. Bombardementet sagtnede ikke et Øjeblik, hvorimod Ilden fra vore Skanser fjendelig tog af; det fjendtlige Skyts var vort overlegent baade i Mængde og Godhed. Mange Kanoner bleve demonterede eller gjorde ubrugelige. Det blev nødvendigt at holde i det mindste nogle tilbage til den udeblivelige Storm. De med Kardæsker ladte Kanoner bleve trukne til Siden af de med Sandsække blændede Skydeskaar; om Natten bleve derimod Skydeskaarene aabnede og Kanonerne bragte frem paa deres Plads. Skanserne lignede efterhaanden Grusdynger; den forvoldte Skade kunde ikke afhjælpes, skjønt der blev arbejdet paa Kraft.

Fjenden havde anlagt sin 2den og 3dje Parallel, men turde endnu ikke vove en Storm. Kongen af Prøjsen havde forkastet Prins Friederich Carls Plan, efter hvilken Stormen skulde have fundet Sted den 14de, og tilraadet Anlæggelsen af en 4de Parallel for at være det sammenskudte Dybbøl endnu nærmere. Ligheden med Sebastopol maatte være iøjnefaldende.

I Aftenkunringen blev jeg afløst af en anden Akademikammerat, og Kompagniet marcherede derefter delingsvis til Brohovederne, hvor Freden ikke blev synderlig forstyrret; næste Aften gik vi derimod til yderste venstre Fløj.

Det var forbi med Forposttjenesten. Man var nu indskrænket til at lade nogle faa Mand om Natten gaa en Snæs Skridt frem foran Løbegravene. Fjenden var saa nær, at al Tale og Kommando uvilkaarlig sank ned til en Hvisten. Mit Kompagni fik Plads med Halvdelen paa hver sin Side af Nr. II.

Jeg opholdt mig den meste Tid paa den nordlige

Side af Skansen. I Løbegravene stod der en eller to Kanoner, betjente af en Korporal og nogle faa Artillerister. Ilden fra Skanserne var næsten forstummet; men vi oplivedes om Natten ved en Del Granatfjud, som syntes at komme fra Brohovederne. I lange, lysende Striber som Raketter gik de over Hovedet paa os, og ud mod de fjendtlige Løbegrave, hvor de sprang med stor Præcision. Det oplystes senere, at det var et Batteri, der, efter Forslag af Major Kauffmann, fra Kysten af Als, snart fra et Sted, snart fra et andet, sendte Fjenden disse natlige Hilsener. Det lykkedes ikke Prøjsjerne at faa Ram paa disse bevægelige, meget generende Kanoner.

Foruden de omtalte Artillerister befandt der sig i Løbegravene 2 Espingolister, udtagne af Infanteriet. Den ene af disse var ikke rigtig vel til Mode, og da hans Kammerat næste Formiddag, idet han kiggede over Brystværnnet, blev ramt i Djet af en Riffelkugle, som dræbte ham paa Stedet, saa udartede hans Frygt til Rædsel. Han sprang omkring som en besat og fastede sig plat ned paa Maven i det værste Snabs og i de dybeste Huller, hver Gang der blev raabt „dæk“. Mine Folk morede sig over hans Kunstler og op slog en høj Latter, da han en Gang, medens han laa i et dybt Hul og ventede en Sprængning, blev truffen i Ryggen af en lille Jordklump, som ikke gjorde ham mindste Skade, men aflokkede ham et højt Skrig. Om Eftermiddagen var han forsvunden.

Som en nyttig Adspredelse lod jeg den Dag de bedste Skytter give Ild paa alt, hvad der viste sig foran i Terrænet. Artilleristerne vare ikke fornøjede med denne Skydning; de mumlede noget om, at vi vel „fik Salt til Brødet“ eller med andre Ord, drog Fjendens Ild hen paa os. Formodentlig troede de, det var af Frygt for en Kamp, at Kanonerne tav. Dette var jeg kjed af, da

jeg nødig vilde have mine Folk gjort ængstelige. Jeg gif hen til Korporalen, som saae ud til at være en raff Soldat, og talte i nogen Tid med ham. Det ærgrede ham, at Kampen var saa ulige: „Naar de blot ikke var saa mange!“ ytrede han blandt andet. Mod Slutningen af Samtalen udbrod han: „Na, Hr. Løjtnant, maa jeg slyde med Kardæster?“ „Ja, for mig gjerne, saafremt der er noget at slyde paa,“ svarede jeg ham. Der blev ikke Lejlighed for ham til at brænde løs, men det manglede ham hverken paa Mod eller Lyft. Om denne flinke Korporal (maaſte var han dog kun Underkorporal) er kommen levende fra den 18de April, veed jeg ikke, men han har sikkert været til Stede i Løbegravene den Dag. Af Beretningerne har jeg set, at de tvende Kanoner mellem Nr. II og III paa Stormdagen blev ypperlig betjente.

En ret komisk Episode var jeg om Eftermiddagen Bidne til. En af mine Hornblæsere, Tynbo og Stedfortræder, lavede The til Kompagniet i en af de store Kogekjedler. Thebladene lugtede fint, formodentlig var de „reddede“ under Sønderborgs Brand. Netop som Vandet var kommet i Kog og Thebladene heldt paa, sufer der en Bombe lige ned i Kjedlen. Hornblæseren, der ikke stod 2 Skridt fra Kogestedet, blev ikke i mindste Maade forkræffet; det var ikke Frygt, men Harm, som malede sig i hans Ansigt; han kastede et vredt Blik til den Side, hvorfra Bomben kom, mumlede nogle Forbandelser over Tyskerne, sparkede saa til Ruinerne af Baal og Kjedel og satte sig derpaa rolig hen paa Bantettet. Fortjenesten var for den Dag gaaet fløjten.

Som man let kan forestille sig, imødesaa vi Afsløsningsens Komme med Længsel. Men denne Aften lod den vente længe paa sig. Vi kunde ikke begribe, hvad der var i Bejen. Klokken blev 9, 10, Taalmodigheden

var nær ved at bryde; endelig henad Kl. 11 begynder der at vise sig Tegn til Befrielse; smaa Afdelinger dukkede frem, og efterhaanden kom hele Regimentet, det 16de. Kaptejn Bernhard Petersen var min Afløser og gav mig strax Oplysning om, hvad der var Grunden til Regimentets Forsinkelse.

Sagen forholdt sig saaledes: 3dje Infanteri-Brigade (9de og 20de Regiment) var den 13de April bleven overført fra Fredericia til Als for at deltage i Dybbøls Forsvar. Paa Grund heraf maatte den hidtil gjældende Tjenstomgang forandres, idet man nemlig ved denne Tilgang i Styrken kunde lade en Vættelse indtræde i Tjenesten, saaledes at Afdelingerne nu kun bleve 4 Dage paa Dybbøl i Stedet for som før 6. Men for at denne nye Ordning kunde komme i regelmæssig Gang, blev det nødvendigt for en Brigades Bedkommende at indskrænke Hviletiden paa Als fra 3 til 2 Dage. Denne Lod traf 16de og 17de Regiment. Mandskabet, som ikke kunde forstaa, at det, skjønt Styrken var forøget, skulde en Dag tidligere end ellers over i Stillingen, troede sig forurettet, nægtede Lydighed og vægrede sig ved at gaa over Broerne. Efter at imidlertid Brigadechefen, Oberst Wörishoffer, havde forklaret, hvorledes det hang sammen, og at Dpholdet i Stillingen var bleven indskrænket til 4 Dage, samt indtrængende havde appelleret til dets Pligt- og Væresfølelse, faldt Mandskabet til Føje og rykkede over i Sundevad.

Klokken var over 11, inden jeg blev afløst: vi havde saaledes faaet en lille Extratur paa 3 Timer. Heldigvis havde jeg intet Tab lidt under hele Bagtholdet, hverken af døde eller saarede. Til Beroligelse for det ankomne Mandskab meddelte jeg Kaptejnen denne Kjendsgjerning med saa høj Røst, at de fleste kunde høre det.

Efter endt Afsløsning gik Kompagniet i mindre Af-

delinger til et Samlingssted i Nærheden af det nordre Brohoved. Det var vistnok omtrent Midnat, da vi samlede og sluttede marcherede op ved den i Brohovedet tæt ved Stranden rejste lille Teltlejr, som skulde tjene os til Opholdssted for Natten. Ved at kaste et Blik ind i det nærmeste Telt, som saae lidt laaset ud, opdagede jeg, at Gulvet der var splintret af en Bombe. Da det altsaa var daarligt bevendt med Sikkerheden i Teltene, og Dækning i disse ikke engang var tilhyneladende, bestemte jeg mig til at lade Kompagniet tage Plads ved Brohovedets Brystværn, hvor vi kun en sjælden Gang bleve generede af Battrup Batterierne.

Da vi om Aftenen den 16de forlod Sundeved, vare vi vistnok alle overbeviste om, det var for sidste Gang. Stormen kunde nu ikke udeblive i ret mange Timer, 4de Parallel var færdig, og 40,000 Mand stode rede til at kaste sig over de sammenskudte, kun svagt besatte Grusbunker.

Regimentet fik Kvarter i Landsbyen Kjær, der ligger lidt nord for Sønderborg og saa tæt ved Sundeved, at vi her ikke var ganske fri for ubehagelige Bemærkninger fra Fjendens Side; den 17de blev saaledes 2 Mand af 5te Kompagni haardt saarede. Men forholdsvis var der Fred og Ro, og vi nød Hvilen i fuldt Maal.

Af de Dispositioner, der blev anordnet i Divisionsbefalingen den 17de April, syntes det at fremgaa, at Dybbølstillingen skulde opgives. I Løbet af Dagen blev der talt om, at Overkommandoen under General Serlachs Sygdom skulde overtages af General du Plat. Hvis det var sket, vilde Dybbøl vistnok være bleven rømmet samme Aften. Dette vilde have været en stor Opmuntring for os og en endnu større Skuffelse og Værgrelse for Fjenden, som glædede sig til en sikker Sejr. Formentlig vilde det ikke have været vanskeligt fra Mørkets Frembrud at forlade Dybbøl lidt efter lidt og sam-

tidig forberede en Sprængning af samtlige Arudtmagasinier. Saaledes som Situationen var, vilde det saa nær som muligt have haft Righed med en Sejr, en fuldstændig Modsatning til Danevirkes Opgivelse.

Men det skulde ikke være saaledes. Ministeriets uklare Syn paa Forholdene bragte dette til at lægge et Tryk paa Overkommandoen. Den militære Situation skulde ofres paa Politikens Alter, og Prøjsjerne bringe den i London forsamlede Konference Budskabet om en Sejr. Fjenden var saa vis paa Sejren, at han kunde give hele den forestaaende Begivenhed et theatralisk Sving. Musikkorps bleve opstillede i Løbegravene, og Tripladser anvistes skuelystne i 1ste Parket paa Broagerland. Her toge Kronprinsen af Prøjsen, Prins Friederich Carl, flere fyrstelige Personer og General Wrangel Plads, kort før Tæppet gik op for det store Drama. Rapporten kunde have været skrevet Dagen forud.

Om Morgenen tidlig blev Kanonaden derovre saa voldsom som nogensinde.

Paa Slaget 10 Formiddag brød Stormkolonnerne frem. Til samme Tid rettede Fjenden sine Kanoner mod de bag ved Stillingen værende Reserver saa vel paa Dybbøl som paa Als-Siden. Det gik saaledes ogsaa ud over Kjær By. 7 Gaarde bleve skudte i Brand; Mandskabet flygtede til den østre Del, og da Generalmarchen i Anledning af den begyndte Storm samtidig blev slaaet, var Regimentet i kort Tid samlet.

Paa det Sted, vi stod, kunde Dybbøl ikke ses; vi kunde kun tænke os, hvad der foregik; det var alvorlige og spændende Øjeblikke. Officerer og Ordonnanser sløj afsted som rasende. Vejene fyldtes i et Nu med Tropper og Kjøretøjer, nogle dragende mod Sønderborg, andre mod Nord. Regimentets 2den Bataillon gik ad Sønderborg til, vor Bataillon var blandt dem, der skulde nord

paa; Fjenden havde til Hensigt at tage Als med det samme for at affkære de paa Dybbøl kæmpende Troppers Tilbagetog. General Gøben stod i Sundeved rede til at forcere Overgangen over Sundet. Til Prins Friederich Carls store Uergrelse og Stuffelse vovede han det ikke; det var ikke undgaaet hans Opmærksomhed, at vi sendte en betydelig Troppestykke til Rønhave og Arnkiølsøre.

Kaptejn Baupell marcherede med Bataillon en til den sydlige Del af Arnkiølsørefoven og tog Opstilling ved Bejen, der fører langs Skovens vestlige Udfant. Geværerne bleve satte i Pyramider; der var ikke andet at gjøre end at afvente, hvad Fjenden vilde foretage sig.

Fra en lille Jordvold var der fri Udsigt over Sundeved. Dybbølbjerg laa indhyllet i en tæt Krudtdamp; Kanontordenen var nu stærkest fra vor Side. Alsbatterierne, dels nord for Sønderborg, dels ved Slottet og Møllen, kunde, efterhaanden som Kampen traf mod Ost, assistere det kæmpende Fodfolk. Af og til, naar Krudtrogen ved en Luftning som et Slør droges til Side, saas de forthvide præjsiske Faner paa de erobrede Stanser. Henad Eftermiddagen sagtnedes Ilden, og Rygter om Kampens Udfald begyndte at indfinde sig.

Forsvaret havde været haardnakket; 2det og 22de Regiment havde kæmpet som Løver, 8de Brigade (9de og 20de Regiment) ved et glimrende Angreb kastet Prøjsjerne et betydeligt Stykke tilbage; blandt Stanserne nævnedes Nr. II og IV som de mest sejsglivede. Den præjsiske Stormkolonne, der dirigeredes mod Nr. II, var 2000 Mand, Stansens Besætning, foruden de saa Artillerister — 50 Infanterister; Kaptajn Grüners Kompagni havde kæmpet næsten bogstavelig talt til sidste Mand: der kom kun 8 usaarede tilbage. Med Brohovederne turde Fjenden ikke give sig i Lag; den flankerende Kanon- og Geværild fra Alskysten holdt ham i ærbødig Afstand. En enkelt, beruset

prøjsiff Soldat naaede dog umiddelbart til Brohovedets Brystværn, spørgende: „Sind die Preussen nicht hier?“ Det blev ham en dyr Kus. Først Kl. 2¹/₂ forlod den sidste danske Soldat Sundeved, og Broerne bleve sprængte i Luften. Henad Aften faldt det sidste Kanonskud.

Blandt de faldne nævnedes General du Plat, Oberst Lassen, Majorerne Schau og Rosen o. fl.

Efter en Belejring paa over 2 Maaneder var Dybbøl nu erobret; Fod for Fod var Forsvaret bleven fortsat, paa hver Fod Jord var der gjort en saadan Modstand, at Fjenden ikke kunde fravrifte os den uden de største Anstrængelser og ved at trække den ene store Troppesstyrke til Dybbøl efter den anden. Og dog er det et Spørgsmaal, om Prøjsjerne kunde have taget det sammenskudte Dybbøl den 18de April, saafremt Besætningen den Dag havde været nogenlunde fuldtallig og været bevæbnet med Bagladevaaben. Det første Stormløb med 10,000 Mand vilde da ganske vist være bleven tilbageslaaet, og var end Dybbøl til sidst bukket under for nye fremvæltende Skarer, de faa blevne færre og færre, saa vilde Fjenden dog være bleven saadan medtaget, at Sejrglæden, der nu var grønseløs, ikke var bleven saa ganske ublandet.

Den danske Krigshistorie har i Maaneden April mange Mærkedage, baade gode og onde, men ingen hæderligere end den her berørte. Med Hensyn til det Mandsmod og den Opofrelse, der blev udvist af de kæmpende — Officererne gave det mest lysende Exempel — kan den fuldt vel maale sig med hin berømmelige, saa ofte befungne Kamp paa Kjøbenhavns Rhed den 2den April 1801. De sammenskudte Skanser paa Dybbøl vare adskillig mere „fulde af Brøst“ end Blokkibene paa Rheden, Fjendens Overmagt knusende, og hans Vaaben vare meget overlegne. Antallet af Stridsmænd, der de nævnte Dage paa vor

Side deltog i den egentlige Kamp var omtrent lige, men Mandefaldet var større paa Dybbøl-Bjærg end i Kongedybet.

Als.

Efter den voldsomme Varm, vi nu i saa lang Tid vare blevne vænnede til, og som saa at sige udgjorde en Del af Tilværelsen, fulgte en Stilhed, der, skjønt den forekom os fremmed og sælsom, dog naturligtvis var saare velgjørende. Det var, som om et langt og uhyggeligt Mareridt var bleven efterfulgt af en naturlig og vederkvægende Søvn.

Foraaret begyndte at indfinde sig. Alsingerne sige, det kommer 8 Dage før til deres D end til det øvrige Danmark; mulig have de Ret, i hvert Fald kom det tidlige dette Aar. Markerne grønnedes, Skovene begyndte allerede i April at springe ud, og de mange, store Avildgaarde (Træfrugthaver) prangede snart med deres pragtfulde hvide Blomsterflor. Vi havde ikke haft Tid til eller Tanke for at glæde os over Naturen, nu gik Djet pludselig op for den lille Os overordentlige Skjønhed og Frugtbarhed. Og hvor liflig tonede nu ikke Fuglesangen! Havde Kanonerne stærke Tunger overdøvet de smaa Sangere, eller havde de hidtil af Skræk og Undren tiet? Jeg veed det ikke; men vist er det, at Fuglesangen paa Als efter Dybbøls Fald var særlig ivrefaldende og tiltalende.

Samtlige paa Als værende Troppaafdelinger vare blevne underlagte General Steinmann. I Stedet for Major Rohweder blev Major Gedde, der næsten hele sin Tjenestetid havde været ansat som Skoleofficer og Næstkommanderende paa Landkadetacademiet, vor Regimentschef. Kaptejn Gyldefeldt var allerede i Marts bleven afløst af den dygtige og energiske Kaptejn Frost, og til Erstatning for de 3 faldne eller saarede Kompagnichefer var der blevet ansat 3 ældre Premierløjtnanter, som i første sles-

vigste Krig vare avancerede fra „frivillige“ til Officerer. Disse sidste havde saa at sige ikke trukket Sabelen siden 1850 og vare som Følge heraf kun lidt kjendte med Tjenesten og de mange omændrede Reglementer, altsaa kun en nogenlunde Erstatning for de afgaaede.

Da vi den 19de eller den 20de kom forbi Ulkebøl Kirke, blev der her holdt et Djebligs Hvil. I Kirkens Skib laa, ordnede i tvende Rækker, Eigene af 18 faldne Officerer, blandt andre vor tidligere Kompagnichef, Kaptejn Lundbye. Nogle af vore Officerer gif derind, men jeg afholdt mig derfra, fordi jeg nok kunde tænke mig, at et saadant Syn foruden at være sørgeligt tillige maatte gjøre et uhyggeligt Indtryk. Samtlige Lig vare ikke alene udplyndrede for Støvler og Strømper, men de vare ogsaa blevne berøvede Skuldersnore, Knapper, Galloner og Kravebroderi; flere af de faldne vare næppe til at gjenkjende. I denne Tilstand vare de blevne afleverede af Prøjsjerne.

I de nærmest paafølgende Dage førte vi et omflakkende Liv; vi kom sjældent i Kvarter, vare ofte paa Vagt ved Sundet enten i Sønderborg eller længere borte og bivouakerede paa forskjellige Steder i Als's mange Smaastove. Frivillige Gaver indløb i Mængde til Regimentet, ikke alene Skjorter og Strømper til Underklasserne, men ogsaa Spijs- og Drikkevarer. Da der blandt disse sidste ogsaa fandtes „frivillig“ Punsch til Officererne, tilbragte vi mangen gemytlig Aften eller Nat ved Purpurkaalen „i Skoven ved det røde Baal“.

Naturalforplejningen var god og rigelig, og Dypasserne sørgede altid for, at Maden fik en eller anden lille Extratilsætning. Maaltiderne indtoges som oftest i det fri; var Vejret daarligt, lavede de os en Hytte. Vor tarvelige Opdækning fik i dette Tidsrum ogsaa af og til en lille Forøgelse, bestaaende i forskjellige nyttige Smaagjenstande; vi anede nok, at disse i øvrigt temmelig værdiløse

Ting maatte være „reddede“ fra de forladte Huse i Sønderborg, men spurgte vi Schmidt om, f. Ex. hvorledes det pæne, lille (revnede) Saltkar var kommet, svarede han med et lunt Smil: „Na, Hr. Løjtnant, det er saadan kommet“. Dybere kunde vi ikke trænge ind i Hemmeligheden.

Bagterne i Sønderborg vare for mig ikke uden Interesse, idet jeg nemlig blev posteret lige over for det nordre Brohoved ved de afbrudte Broer og havde det Hverv at modtage fjendtlige Parlamentærer. Jeg fik derved Lejlighed til at tale med en Del prøjsiske Officerer. Naar Forbindelse ønskedes tilvejebragt, blev der enten fra den ene eller den anden Side givet Hornsignal, hvorefter jeg tillige med en Underkorporal med Parlamentærslag og et Par Mand gik om Bord i en lille Baad for at blive roet over til den modsatte Kyst. Efter en gjensidig formel Præsentation blev Værendet, som i Reglen bestod i at modtage eller aflevere Breve, besørget og en kort Samtale fandt da som oftest Sted. De prøjsiske Officerer, jeg talte med, vare høflige og belevne, og i deres Væsen var der en vis kammeratlig Fortrolighed. Af Ydre vare de ikke synderlig fremtrædende; en god Holdning var dog et Særkjende for dem alle. Skjægget bæres af den prøjsiske Officer enten fuldt eller i Form af et W — den prøjsiske Konges Navneskiffer —, hvor Overskjægget danner de korte Linjer og Rindskjægget de lange; et Skjæg paa fransk Vis, Over- og Fippskjæg, er umuligt i den tydske Armee.

Den 4de Maj stod Kompagniet paa Bagt ved de sprængte Broer og havde besat de langs Kysten anlagte Løbegrave. Til Brug for Kompagnichefen var der anvist et Bærelse i den umiddelbart ved Stranden liggende Kærbergs Gaard. En Vaabenhvile var forestaaende, og skjønt den endnu ikke faktisk var traadt i Kraft, blev den dog saa vel af os som af Fjenden betragtet som en Selvfølge. Som jeg om Morgenen Kl. 4 spaserede frem og tilbage i Gaden foran

Karbergs Gaard, raabte en af Folkene (jeg vendte i det Djeblig Kyggen til Løbegravene): „Tag Dem i Agt, Hr. Løjtnant!“ og samtidig hørtes tre vældige Brag; da jeg hurtigt vendte mig om, saae jeg højt i Vejret uhyre Søjler af Jord og Sten, slyngeede ud over det smalle Sund, og det syntes, som om disse Masser netop vilde dale ned over os. De længst bortsflyngeede Sten naaede dog ikke længere end til Midten af Sundet. Brohovederne vare sprængte i Luften. Næppe var Krudtrøgen og Jordmassen forsvunden, før der fra et af Dybbøl-batterierne blev løsnet 2 Granatstød, det ene faldt ved Kirkebatteriet, det andet i Alleen. Jeg lod øjeblikkelig give Ild paa de lidt bagved de sløjfede Brohoveder posterede, halvsfjulte Skildvagter, som da hurtigt forsvandt. Kort efter hørtes Parlamentærsignalet derovre, en præjssif Officer viste sig ved Stranden, og jeg lod mig sætte over til Sundeved. Han var Hauptmann (Kaptein) den og den og had meget undskyld, at der var løsnet tvende Stød mod os; han erklærede det for en Fejltagelse af vedkommende unge Artilleriofficer oppe i Batteriet. Dette var næppe ganske sandt; den rimeligste Forklaring var, at det var Prøvestød over de sprængte Brohoveder, altsaa en Træffhed fra Fjendens Side. Jeg raabte da til ham (jeg var nemlig ikke kommen helt over til Sundeved-Kysten, da han afgav sin Undskyldning), til stor Glæde for Folkene i Baaden, som nok forstod lidt Tykt, at, da der ingen Vaabenhvile var affluttet, var det naturligvis lovligt at flyde, og at det for øvrigt ikke kom os an paa et Par Granater mere eller mindre.

Fredericias Rønning i Slutningen af April gjorde et nedslaaende Indtryk; men vor Flaades Sejr ved Helgoland over den forenede østerrigsk-præjssiske Eskadre løftede atter Stemningen.

Følge en paa Londonkonferencen tagen Bestemmelse

indtraadte der den 12te Maj en Vaabenhvile paa 1 Maa-
ned, som senere forlængedes til den 24de Juni.

Kort efter at Vaabenhvilen var indtraadt, kom der
Ordre til at hjemsende Forstærkningsmandsfabet. Vort
hørte jo hjemme paa Verne og kunde altsaa let indkaldes
igjen, men vi tænkte nok, det ikke vilde ste; at miste disse
nu saa krigsvante Soldater var et betydeligt Tab. Det
gjorde mig personlig ondt at stilles fra mine flinke Kjø-
benhavnere og Sjællændere, men de vare naturligvis glade
og gav deres Glæde Luft paa sædvanlig livlig Maade;
dog saae jeg nok, at de ikke uden Bemod tog Afsted med
deres gamle Kammerater, som i saa lang Tid havde delt
ondt og godt med dem.

Til Erstatning for denne betydelige Afgang fik vi
kort før Vaabenhvilens Udløb en Del Rekruter; disse havde
kun gennemgaaet en Uddannelsesskole paa 6 Uger, vare
altsaa næsten ubrugelige i Heleddet. Da der ikke blev Tid
til at indøve dem i Exercits, Felttjeneste og Skydning,
saa var denne Tilgang i Styrken ikke nogen Binding.
End videre tilgik der Kompagniet af og til nogle Stillings-
mænd, 3: Folk, som for Betaling paatog sig Tjenesten
i Stedet for udfrevne værnepligtige. Da disse Stillings-
mænd eller Stedfortrædere som oftest vare gamle Forstærk-
ningsmænd med adskillige Skavanker — ikke ulig de bekjendte
Falkstaffske Soldater —, vare de ej heller synderlig velkomne.

Som Følge af Vaabenhvilen blev Bagttjenesten ved
Sundet betydelig indskrænket; Kyststrækningen fra Sønder-
borg Slot til Arnkielsøre blev nu kun bevogtet af nogle
saa Kompagnier. Det omflakkende Liv hørte saaledes til-
dels op, og Kvartererne bleve nogenlunde faste.

Vi laa i længere Tid i Ulkebøl-Nørremark, nogle
temmelig store Udflyttergaarde fra Ulkebøl. Som jeg en
Eftermiddag sad bedst i min Stue, kom Waage ilfsomt
ind og meldte, at Mandstabet sloges derude, saa Blodet

flød. Jeg gik strax ud, og i samme Øjeblik kom en stor Del af Kompagniet, anført af en kæmpestor Slesviger, løbende tværs over Gaardspladsen. Jeg standsede Sværmen, spurgte hvad der var i Vejen, og hvor de vilde hen. Svaret gik ud paa, at en Artillerist havde med et bajerisk Ølkrus tilføjet en Mand af Kompagniet et stort Saar i Halsen og derpaa var undløbet; nu vilde de opbragte Infanterister have fat i ham og formodentlig tildele ham en alvorlig Revselse. Jeg beordrede da to Mand til at skaffe Artilleristen frem, advarede Mandskabet mod at tage sig selv til Rette og gik derpaa udenfor Gaarden, hvor den saarede laa. Han blødte saa stærkt af et dybt Saar i Halsen, at man skulde tro, Pulsaaeren var overflaaren. Efter at han var forbunden og bragt til Lazarethet, blev Artilleristen, der havde gjemt sig under en Hest i Stalden, fremstillet; ved nærmere Undersøgelse (hvilken senere stadfæstedes ved et Vidneforhør under mit Forsæde) fremgik det, at Overfaldet var foranlediget ved et lille Skænderi imellem mine Folk og et Par Artillerister. De havde siddet i Fred og Ro ved Marketendervognen, og en af Artilleristerne var da fremkommen med det Spørgsmaal: „Hvad er I for Landsmænd?“ Hvortil der da blev svaret: „Vi er Slesvigere.“ „Naa, det er jer, Overløbere,“ ytrede saa en Artillerist. Dette var en svær Krænkelser for de trofaste Nordslesvigere, som derfor hurtig riposterede med: „Na, I Kanonproppe, I har ikke noget at lade os høre; I kunde have skudt noget bedre (mere) paa Dybbøl, saa havde vi ikke siddet her.“ (Folkene havde, som før bemærket, ikke forstaaet, at nogle af Kanonerne nødvendigvis maatte holdes tilbage for at anvendes, naar Stormen gik for sig.) Dermed var Mundhuggeriet forbi, men den paagjældende Artillerist havde da kort efter set sit Snit og kastet et Ølkrus ind i hele Gruppen og uheldigvis saaret den ommeldte Infanterist. Efterat min For-

undersøgelse var til Ende, meldte jeg Sagen ind til Divisionen gennem Regimentet; Forhør og Krigsret blev nedsat, og Artilleristen idømt en stræng Band og Brods Straf. Den saarede blev efter nogen Tids Forløb helbredet.

I Baabenhvilen blev Øvelser i Felttjeneste og Exercits drevne paa Kraft dels i det smaa, dels ogsaa enkelte Gange i Brigade under Oberst Bülow's Kommando; som Øvelsterræn blev der anvist os nogle store Marker ved Byen Kettinge paa Nordlandet.

En lille Udflugt til Kjøbenhavn, forekom mig, kunde nu være en passende Afvevling i det ensformige Liv, hvorfor jeg søgte og fik nogle Dages Orlov.

Min Rejse til Hovedstaden og Opholdet der kan jeg just ikke sige var til nogen egentlig Opmuntring. Venner og bekendte saae lidt mistænksomme til en og forundrede sig over, at man, efter at have gennemgaaet saamange Lidelser og Strabadser, kunde se saa ras og kraftig ud; formodentlig havde de ventet at se os som Skind og Ben med i det mindste en lille Ansats til galopperende Svindsot; det maatte ikke hænge rigtig sammen med den Snakken om, at Hæren havde døjet saa meget.

Medens jeg var i Kjøbenhavn, var Londonkonferencen endnu sammen, men et endeligt Resultat af Forhandlingerne var ikke til at øjne. Prøjsen tilbød Linjen Abenraa-Højer, men de danske besuldmægtigede vilde kun gaa ind paa en Afstaaelse af den syd for Eternførde-Frederiksstad liggende Del af Slesvig. Det blev efterhaanden tydeligt, at Konferencen stod i Begreb med at sprænges.

Dagbladenes Betragtninger gif ud paa, at hvis Krigen fortsattes, maatte England gribe til Sværdet, og det var sandsynligt, ja næsten sikkert, at Sverig-Norge vilde tage Del i Krigen, Frankrig ikke holde sig tilbage og Italien ikke tøve med at benytte Lejligheden o. s. v. Saadanne politiske Gøglebilleder forespævede

og saa en stor Del af Nationen, og det var derfor ikke saa forunderligt, at man i de sidste Dage før Vaabenhvilens Udløb hørte Udbrud som: „Paa 'en igjen!“ „Slaas til sidste Mand!“ Men underligt forekom det mig, at en Del vaabendygtige unge Mænd netop i dette Tidsrum unddroge sig Værnepligten og, i Stedet for personlig at bringe Fædrelandet et Offer, sendte Falstaffere til Hæren.

Jeg vendte tilbage til Regimentet.

Blandt de saarede, der henlaa paa Augustenborg Slot, som før Krigen var indrettet til Lazareth, befandt sig ogsaa Løjtnant Goldschadt, saaret 2den Paaske- og den 28de Marts. Jeg besøgte ham nogle Gange, sidste Gang Dagen før hans Død. Lægerne havde i Førstningen — saaledes blev der fortalt — ikke anset Saaret for farligt, men uheldigvis var der beskadiget en Nære, som ikke kunde heles. Skjønt han behandlede af dygtige Læger, og alle optænkelige Midler bleve anvendte, var Blødningen ikke til at standse, saa at hans Tilstand af den Grund blev mere og mere haabløs. Da jeg sidste Gang besøgte Goldschadt, var det let at se, at han ikke havde langt tilbage. Hans Stemme var saa svag, at man kun ved at lægge Øret til hans Mund kunde forstaa ham; Saaret i Skulderen var gaaet i Forraadnelse og vanskeliggjorde en længere Samtale. Goldschadt ligger begravet paa Sønderborg Kirkegaard, hvor et smukt Granit-Monument, rejst af Kammerater ved Regimentet, minder om hans Videlse og Død for Konge og Fædreland.

Vaabensstilstanden udløb den 24de Juni ved Midnat. Strax om Morgenen hørtes hule Drøn af Kanonstod i Retning af Arnkielsøre. Krigen var altsaa paa ny i fuld Gang. Vi belavede os saa smaat paa en langvarig Beslejrning med tilhørende Bombardement.

Den 27de om Eftermiddagen tog Regimentets første Bataillon Stilling i selve Sønderborg med 1ste Kompagni

i Slottet, mit Kompagni ved de afbrudte Broer, de to andre, 5te og 7de, stod som Reserve i Idiotanstaltens Have ikke langt bag Slottet; anden Bataillon stod nord for Sønderborg, og 5te Regiment ved Kysten op imod Kjørvig.

Den 28de var en kold, stormfuld Dag, men hen ad Aften løjede Vinden af, og det blev mildt og stille. Skjønt vi befandt os midt i „de lyse Nætter“, blev Natten meget mørk; man kunde knap skimte den modsatte, næppe 300 Alen fjærne Kyst.

Det var anmeldt, at en amerikansk Oberst Schaffner vilde komme om Aftenen for at nedlægge Miner i Sundet, i hvilken Anledning jeg indtil Midnat opholdt mig umiddelbart ved Strandbredden for at tage dette Arbejde i Ojesyn. Men der kom ingen amerikansk Oberst.

Jeg gik da op i Karbergs Gaard og tog mig et Par Timers Hvile paa Halmlejet. Omtrent Kl. 2 traadte den ældste Sergent ind til mig og meldte, at der var hørt Skydning nord paa, ikke alene af Kanoner, men ogsaa af en voldsom Geværild. Jeg sprang op, gik ned til Mandskabet og lod det strax rulle Kapperne. Der hørtes nu ikke noget. Med Spænding ventede vi Dagens Komme, og hvad den vilde bringe. Kort efter Daggrøn saae jeg Regimentsadjutanten komme fra Kirkealleen ned imod os med hurtige Skridt. Allerede i lang Afstand kunde jeg se paa hans Ansigt, at der maatte være sket noget usædvanligt. Jeg gik ham i Møde og spurgte: „Hvad er der i Vejen, Holdt?“ „Fjenden er paa Den“, svarede han, „saafremt vi skal gaa tilbage, holdes der Forbindelse mod Nord, altsaa med Afdelingerne til Højre.“ Med disse Ord gik han ned mod Slottet for at afgive Melding og Ordre til Kaptejn Baupell.

En stærk Geværild kunde nu atter høres, Lyden kom nærmere, Spændingen voxede med hvert Minut. Paa Sundevedsiden lige over for os hørtes en stærk Raslen som

af fremrykkende Feltartilleri. Tidt før Kl. 4 kom der Ordre til, at Bataillonon skulde samles bag Sønderborg; denne Ordre blev af mig forstaaet saaledes, at vi skulde samles saa langt nord paa som muligt og paa et Sted, hvor der var Oversigt over Terrænet, og hvorfra Fægtningens forholdene nogenlunde kunde overskues. Jeg gik derfor med Kompagniet gennem Hovedgaden op til den højt liggende Kirsteins Mølle, hvor jeg blev staaende. 1 $\frac{1}{2}$ Deling under Wildau kom uheldigvis ikke tilstede her, men blev af Bataillonon beordret frem igjen til Sundet; der var nemlig opstaaet det falske Rygte, at Fjenden var slaaet tilbage ved Arntielsøre, og at Wolf Krake forhindrede Fjenden i at trække Forstærkninger til sig. Regimentet var i en vanskelig Situation; thi gik det for tidlig tilbage, vilde Fjenden strax være gaaet over Sundet ved Sønderborg, og den paa højre Fløj kæmpende Del af Divisionen være udsat for et Angreb i Ryggen; tøvede Regimentet derimod for længe, vilde det selv være udsat for, at Fjenden, efter at have slaaet højre Fløj, kom ind paa dets Retrætelinje og affar det Tilbagetoget til Hørup Hav. Under saadanne Omstændigheder maa der passes meget nøje paa; det gjælder om, at det rette Øjeblik ikke gaar tabt; kan Regimentschefen ikke overskue Fægtningens Gang og selv danne sig det rette Begreb om Forholdene, maa han ved udsendte Adjutanter og Ordonnanser saa ofte som muligt søge at skaffe sig paalidelig Underretning om Begivenhederne.

Det var en vanskelig Opgave at løse for Major Gedde, som her for første Gang i sit Liv førte en større Afdeling.

Jeg stod altsaa ved Kirsteins Mølle, hvor længe kan jeg ikke med Bestemthed angive, og herfra var det muligt at følge 5te Regiment, som nu var indviklet i en hidsig Kamp. Regimentet gjorde flere smukt udførte Angreb, som alle strandede paa de præjsisfe Bagladevaaben; det kunde

til sidst ikke havde sin Stilling; længere mod Nord traf Kampen stærkt øster paa.

Ved at se Fægtningen tage en saa ugunstig Bending, og 5te Regiment trække mod Øst, fulgte jeg Bevægelsen, saaledes som Ordren lød, og gik langsomt mod Sønderstoven. Paa Tilbagemarchen bleve vi stærkt beskudte af Kanonerne paa Dybbøl Bjærg. Kompagniet tog Stilling i den vestre Udkant af Sønderstov. Kampen syntes nu at være ophørt paa hele Linjen. Vollerup-Baracker brændte, og en Kanonbaad i Augustenborg Fjord sprang i Luften.

Den øvrige Del af Regimentet — med Undtagelse af 1ste Kompagni, der havde ladet sig føre over til Regenæs af nogle Kanonbaade — havde, medens jeg stod ved Kirsteins Mølle, samlet sig i Idiotanstaltens Have; paa dette Tidspunkt maatte det være enten i Skoven eller nede ved Kysten i Højde med mig.

Efter et kort Ophold gik jeg tværs igjennem Skoven over Landsbøen Klintinge til Lambjærg-Indtægt og tog Stilling i denne lille Skovs vestlige Udkant. Sprængte Dele af 5te Regiment passerede til samme Tid gjennem Skovens nordlige Del.

Oberst Bülow, der kom ridende ad Landevejen vest fra, beordrede mig til at blive i Stillingen, indtil den saarede Løjtnant Snertinge med en lille sluttet Afdeling var kommen igjennem. Kort efter kom Kaptejn Baupell forbi og bød mig øjeblikkelig samle Mandskabet og fortsætte Retræten; Løjtnant Snertinge var da lige ved Skoven. Med hans Afdeling bagved marcherede jeg af i Sektionskolonne. Paa Vejen udbryder Baupell: „Tag Dem i Agt, De ikke faar de røde Husarer paa Nakken!“ Bajonetten blev da paasat.

Netop som vi træder ud af Skoven ved en lille Holdeplads for Kjøretøjer, hvor der var opsørt nogle

smaa Træbygninger, bleve vi modtagne af Skud af de fra Nord fremtrængende Prøssere, som i tætte Rækker havde samlet sig bag de nævnte Træhuse og i den umiddelbart til disse stødende Skov. Jeg lod strax formere Række langs Bejens nordre Side og trak højre Fløj saa langt frem, at vi fik fat i Bejen, der mod Nord fører til Hørup Kirke. Des værre var Hegnet, hvor min Række laa og strax havde begyndt en livlig Skydning, sløffet, saa at der ikke kunde være Tale om Skjul end sige Dækning. Løjtnant Snertinge, som havde taget Stilling paa min venstre Fløj, lod sine Folk afflyde Geværerne og trak sig ned under den langs Kysten løbende Skrænt. Paa samme Maade lod jeg sektionssvis bryde af fra venstre Fløj, medens den tilbageblivende Styrke stadig med sin Ild dækkede denne succesive Tilbagegang. Brix og jeg forlod til sidst med højre Fløjsektion Bejen og løb ned bag Skrænten. Paa Grund af den korte Afstand, omtrent 40 Alen, mellem begge Parter og den totale Mangel paa Dækning var mit Tab i denne korte Kamp 2 døde og 4 saarede. Paa Tilbagetoget ved Strandbredden blev Kompagniet bestudt med Kardæstler fra tvende ovenfor Skrænten opførte Kanoner, som saarede to Mand. For ikke at blive generet oppe fra Skrænten af Fjendens længst fremstødte Blækere gif jeg med et Par Underkorporaler og 6 til 8 Mand derop og ind i Pastor Schwensens Have i Høruphav By. Nogle forvildede Kugler fløj omkring, men Fjender saas ikke. Efter et kort Ophold her gif jeg ad Vandvejen mod Ost. Ved Udgangen af den lille Skov, som hører til Præstegaardens Have, opdagede vi at Windebjærg Bakke var tæt besat; ved nærmere Eftersyn viste det sig at være 18de Regiment, og vi gif altsaa trostigt videre. Paa Bejen ved Bakkekammen holdt Divisionschefen, General Steinmann, som spurgte mig, om jeg havde lidt stort Tab; dette benægtede jeg, idet jeg nemlig

antog, at Wildau forlængst var ad Bejen til Regencæs. Des værre var dette ikke Tilfældet; han havde nemlig ligesom andre Afdelinger forsinket sig enten i Sønderstoven eller ved at gjøre den betydelige Omvej langs Kysten. Efterhaanden som disse ikke ubetydelige Dele af Regimentet ankom til Hørup Hav, bleve de et let Bytte for Prøjsjerne, som her havde samlet en stor Styrke.

Den lille særskilte Kamp ved Hørup Hav var den sidste, der fandt Sted paa Slesvigs Fjord. Kompagniets saarede bleve indlagte paa Augustenborg Lazareth og de tvende døde samme Dags Eftermiddag jordede paa den ommeldte lille Plads umiddelbart ved den alfare Vej. Patriotiske Alsingere frede bestandig om deres Hvilested. Prøjsjerne havde her kun et Tab af een Mand, en Premierløjtnant Bähr, som saaledes var den sidste Tysker, der — maasse for lange, lange Arrækker — faldt paa slesvigsk Grund.

Som det fremgaar af det foregaaende, havde Regimentet et stort Tab af Fanger den 29de Juni. Blandt disse var der ikke faa Slesvigere, af hvilke vist nok en stor Del frivillig søgte Fangenskab; de vidste, at Prøjsjerne sendte enhver fangen Slesviger til hans Hjem, og de kunde jo umulig være blinde for det haabløse i en fortsat Kamp. Maasse var det af disse Grunde, at de ikke kunde modstaa Fristelsen, men undlode at anspore baade deres moralske og fysiske Kraft til det yderste for ikke at tabe Blodet og Haabet.

Af Overløbere mistede Kompagniet i Løbet af Krigen fire Mand. Af disse var den ene en fuldstændig Vagabond, to af de andre vare temmelig maadelige Soldater, og den fjerde var fra det sydligste Slesvig, kunde altsaa ikke tale Dansk; jeg havde beholdt ham, dels fordi jeg havde god Tro til ham, dels fordi han, der var Slagter, som saadan ikke godt kunde undværes ved Kompagniet.

Han deserterede Natten mellem den 28de og 29de Juni; rimeligvis er han svømmet over Sundet.

Seg har senere gennem Undersøgelser bragt i Erfaring, at det er gaaet en stor Del Overløbere ilde efter Ankomsten til deres Hjemstavn. Flere af dem ere døde i Udsjæthed, nogle have berøvet sig selv Livet og andre været nødsagede til at udvandre. En Desertør er foragtet baade af Ven og Fjende; han bliver af enhver betragtet med Mistro og Mistillid, og ingen vil tage ham i sin Tjeneste. Menedermærket, som ikke kan udslettes, bliver ham til sidst uudholdeligt at bære.

De ægte danske Slesvigere svigtede intet Djæblit; de, som ikke kunde undgaa at blive tagne til Fange, nægtede at modtage den dem af Prøsserne tilbudte Frihed og gik frivillig i Fangenskab, hvor de forblev til Fredslutningen.

Blandt de tro Slesvigere maa jeg ikke glemme at omtale vore Marketerter, Madam Doumann og Datter fra Haderslev. Disse to Kvinder fulgte os under hele Felttoget med en sjælden Opofrelse og Hengivenhed samt med en Udholdenhed og et Mod, der var beundringsværdigt. Det er næppe til at forstaa, hvorledes de have kunnet bjærge sig ved Danevirke, paa Tilbagetoget og i de mange Bivuaerlinger under aaben Vinterhimmel. I den sludfulde Marts Maaned har jeg set den 20-aarige Anna Doumann gaa omkring paa de lerede Marker i Hosesjokker for at bringe Soldaterne varm Kaffe. Fortjenesten var kun ringe. Da næsten alle Marketerterne ved Hæren, paa Grund af Dybbøls Bombardement, flygtede, svigtede vore ikke deres Pligt; jeg har ofte set den høie, smukke Pige færdes imellem Skanserne uden i mindste Maade at ænse Faren. I et særegent kritisk Moment raabte jeg en Gang til hende, at hun ikke skulde udsætte sig saa meget; men

hertil svarede hun leende: „Kuglerne gjøre ikke mig noget; jeg er skudfri!“

Anna Doumann blev nogen Tid efter Krigen gift med en rig Mand, bosat i Amerika, og har taget sin Moder til sig.

Fyn og Sjælland.

Om Eftermiddagen den 29de Juni bleve vi tillige med en stor Del af Divisionen indskibede i Regencæs paa Linjeskibet „Frederik VI“, som sent om Aftenen gik under Sejl for at føre os til Faaborg, hvor det tidlig den næste Morgen kastede Anker en halv Mils Vej fra Byen. Ved en af Skibets Baade lod jeg mig strax sætte i Land for at opsøge den større Del af Regimentet, som den foregaaende Dags Eftermiddag var gaaet om Bord paa flere mindre Skibe.

Paa Havnepladsen forefandt jeg samtlige Oppassere, som med Spænding stod og ventede paa, hvad Linjeskibet vilde bringe, og hvem der endnu var tilbage af Kompagniet. De vildeste Rygter havde — som altid i Felten under saadanne Forhold — været i Omløb angaaende vor Stæbne; med Sikkerhed vidste man, at Brix og jeg var blandt de faldne og vore Lig i Fjendens Hænder. Nu var den Sorg slukket.

Jeg gik strax til Gæstgivergaarden for at faa noget at leve af; den 29de havde været en Sultedag, og „Frederik VI“ havde ikke formaaet at give andet end et Glas thyndt Ol. Efter at have faaet den glubende Hunger tilfredsstillet, rekvirerede jeg en Vogn og førte til Herregaarden Nafkebølle, en Mils Vej fra Faaborg, hvor Regimentet laa.

Atter en af disse under Feltforhold faa mærkelige Overgange. Man dumpede nu lige midt ned i Fredens Betsignelser med Damer, Musik, Sang, vel anrettede

Maaltider og endelig for første Gang i langsommelig Tid — en udmærket Seng; kort sagt: vi nød i alle Maader Civilisationens Goder paa Kaffebolle hos den venlige Familie Mackeprang.

Paa Grund af det store Tab, Regimentet havde lidt i Als-Affæren, blev det nødvendigt at omdanne de 2 Batailloner til 1 og de 8 Kompagnier til 4. Kaptejn Baupell blev Chef for Regimentet eller Bataillonen, hvis Styrke omtrent var 1000 Mand, hvoraf omtrent 400 Slesvigere.

Da vi efter et Forløb af nogle Dage vare blevne reorganiserede og ordnede, kom der Ordre til at bryde op. Baupell havde udvirket, at der blev tildelt Regimentet den mest udsatte Post, nemlig Stillingen paa Fæno, øverst i Lille-Bælt, som altsaa blev Kejsens Maal. Paa Bejen dertil gjorde vi et kort Ophold ved Assens, Tybring, Bedelsborg og Hindsgavl for paa disse Steder at gøre Strandvagt.

Af den, ganske vist kun ringe, Del af Befolkningen paa Fyns Vestkyst, vi kom i Berøring med, fik jeg det Indtryk, at den ikke var saa imødekommende og patriotisk som Alsingerne, skjønt disse sidste i langt højere Grad havde været belempret med Indkvartering. Naturligvis er det en Byrde for vedkommende Kvartervært med Familie daglig at have 30—40 Mand i Huset; men det er sandelig heller ingen Fornøjelse for os at rykke ind som ubudne Gæster. Begge Parter bør saa godt som muligt søge at finde sig til Rette i de paatvungne Forhold.

En af Kvarterværterne mellem Assens og Middelfart var i særlig Grad treven og nut. Uheldigvis fik vi her det Indfald, at det til Afvevling kunde være behageligt at spise Andesteg til Middag i Stedet for det evindelige Drefjød, og gav i den Anledning Oppasserne Ordre til

at affjæbe Bærten en And. Men han vilde ingen sælge os. Vor Appetit efter Andesteg blev derved end yderligere skærpet, hvilket ikke undgik Oppassernes fine Jagttagelses-evne; de vare meget kjede af ikke at kunne opfylde vort Dnske og holdt Krigsraad for at drøfte, hvad der var at gjøre. Middagen kom, og som anden Ret traadte Schmidt triumferende ind med en udmærket Andesteg. Paa Spørgsmaalet om, hvorledes det var gaaet til, at vi dog fik vor Vilje, svarede han med det mest aabne og uskyldige Ansigt: „Jo, Hr. Løjtnant, jeg kom til at skære Hovedet af en And.“ „Det var jo uheldigt, Schmidt; men sørg nu for, at Ejermanen faar, hvad han forlanger.“ Vor Samvittighed følte sig stærkt brodethyngt, men jeg skal dog til Ære for Manden bemærke, at Offentligheden intet erfarede om denne af „Militarismen“ begaaede Skændselsdaad.

Ved Ankomsten til Hindsø blev Regimentet underlagt Oberst Wörishöffers Divisions 3dje Brigade, Oberstløjtnant Rist.

Efter i kort Tid at have ligget om Dagen i Ørørade Skov og om Natten besat de med Batterier spækkede Løbegrave ved Hindsø Rist, blev Regimentet overført til Fæno.

Denne lille Ø, som ligger i Lille Bælt i Danmarks smukkeste Egn omgivet af Fyn, Sylland og Slesvig, er selv meget smuk og frugtbar, dog var Opholdet her ikke syn-derlig behageligt, efter som det øsregnede baade Nat og Dag. Trods denne Vandrigdom var der Mangel paa godt Drikkevand, som med stort Besvær maatte hentes langvejsfra, jeg tror i Middelfart. Ligesom paa Als bestod Tjenesten i at besætte Løbegravene langs Bæltet, som her er betydelig bredere end Sundet ved Sønderborg, eller at staa som Reserve ved Fænsøgaard midt paa Øen. Et andet Regiment delte Tjenesten med os.

Den største Del af Hæren var nu samlet paa Fyn; General Steinmann havde afløst General Gerlach som øverstkommanderende og udstedt en Proklamation, der gjorde et særdeles godt Indtryk.

Trods Nederlagene var Hæren langt fra nedslaaet eller demoraliseret; den følte sig her paa Fyn stærk nok til at kaste Fjenden i Havet, hvis han skulde driste sig til at forsøge en Overgang; paa Als havde vi paa Grund af den ringe Styrke følt vor Svaghed, men her stode stærke Reserver rede til at føres mod ethvert truet Punkt; desuden ventede man her i det større Farvand en god Hjælp af Flaaden. Saa vel den kommanderende General som Hegermann = Lindencrone, Wörishoffer, Kaufmann, Max Müller o. m. a., vare fulde af Haab og Fortrøstning til Sejr.

Men i Nationen var der efter Als's Fald begyndt at hæve sig Røster for en snarlig Tilendbringelse af Krigen. Den betydelig forstærkede østerrigsk-prøjsiske Flaade kunde hvert Øjeblik ventes i Kattegat, og Sjælland var aldeles blottet for Forsvar. I et af de største kjøbenhavnske Blade, blev det haabløse i den politiske Stilling, stærkt udtalt; det forlangte først Hæren forlagt til Kjøbenhavn og raadede nogle Dage efter til Fred. Det gik nu op for det vildfarende Flertal af Befolkningen, at der var stillet Landet en uløselig Opgave, samt at der ikke var Tanke af Udsigt til Hjælp fra fremmede Stater. I venskabeligsindede Lande var der vel Følelse — som i Politiken gjælder til Wandsbeck — nok for vor Sag, men det skortede paa Fremshyn; en Stat styrter sig ikke i Krig af Medfølelse for et andet Land; egne Interesser spille Hovedrollen i Politiken. Østerrig og Frankrig indsaae først i 1866 og 1870, at de havde begaaet Misgreb i 1864.

I det engelske Underhus havde Lord Palmerston blandt andet ytret, at England, naar Sjælland var truet, naar

der var Fare for Kjøbenhavns Indtagelse og den danske Hær var gjort til Krigsfanger, vilde overveje, hvad der var at gjøre. Ligeledes udtalte den engelske Udenrigsminister, Lord Russell, i en Depeche til Monrad, at Hendes Majestæts Regering ikke følte sig forpligtet til at understøtte den danske Sag, hverken paa den ene eller den anden Maade. Frankrig beklagede, at Slesvig tabtes for Danmark. Rusland traf sig helt tilbage.

Det var rene Ord for Pengene.

Under disse Forhold besluttede Kongen at tage Raadgivere, som ved direkte Underhandlinger med Fjenden kunde tilendebringe Krigen.

Det varede ej heller længe, før der i Hæren begyndte at opstaa Rygter om, at Danmark ønskede at slutte Fred; man vidste, at Oberst Kauffmann i den Anledning havde været i det fjendtlige Hovedkvarter.

Den 20de Juli blev der af de krigsførende Magter sluttet en Vaabenhvile paa 8 Dage.

I dette Tidsrum spredtes Tropperne paa Fyn, vort Regiment fik Kantonnement i Skjdebjærg og Frøbjærg. Vaabenhvilen udløb imidlertid uden Resultat, af hvilken Grund vi atter maatte til Fænsø. Efter 3 Dages Forløb blev der affluttet en Vaabentilstand, og de foreløbige Fredsvilkaar bleve fastslaaede og undertegnede. Vi marcherede igjen til Skjdebjærg, laa her et Par Dage, bleve derefter overførte til Sjælland og lagt i Kantonnement i Sorø og nærmeste Omegn, hvor vi ankom den 10de August.

Hen imod Slutningen af Maanededen, da Freden kunde betragtes som sikker, fik vi Ordre til at hjemsende det gamle Mandskab. Kompagnierne bleve derved bragt ned til omtrent 70 Mand.

I Lynge Præstegaard fik Mandstabet sine tilgodehavende Undermunderingspenge udbetalt, og da denne

Handling (Eikvidationen) var tilendebragt, stode Folkene for sidste Gang paa deres gamle Plads i Geleddet, færdige til at drage afsted til deres Hjemstavn. Forinden de traadte af, forklarede jeg dem, at man søgte Fred, fordi der ikke var Udsigt til med Held at fortsætte Krigen mod Overmagten; jeg bragte dem derpaa min Tak for deres Trostaa, Pligtfølelse og Udholdenhed, bad Slesvigerne at holde fast ved deres gamle Land og udbragte til Afsted et Leve for Konge og Fædreland, som istemmedes med en saadan Kraft, at den gamle Præstegaard rystede.

Alle de til Sjælland og Slesvig hjemsendte Soldater fandt endnu deres Hjemstavn besat af Fjenden; først ved Fredslutningen, den 30te Oktober, forlod den sidste tyske Soldat Nørrejylland. Denne Rytte blev ikke det danske Slesvig til Del; vi beholdt des værre kun et smalt Stykke af de nordligste Distrikter. Hele det øvrige Slesvig var og blev som en erobret Provins i Ørnens Alver.

I 22 Aar har nu hele det store Tysklands Tryk hvilet paa de danske Nordslesvigere; Preussen har gjort og vil gjøre alt for at fortrænge dansk Sprog, Sæd og Skik; men ligesom dets Hær ved Dybbøl Fod for Fod maatte kæmpe sig frem og først efter en langvarig Belejring naaede Maalet, saaledes vil Tyskheden her, takket være det udholdende og patriotiske nordslesvigiske Folkefølelse, finde en saa sejt Modstand, at Aarhundreder forhaabentlig ville hengaa, før dette Danmarks aandelige Dybbøl falder, og den tyske Sprogfaaer vajer ved de nuværende Grænssepæle.

Men vi andre Danske, som endnu ikke have Kniven paa Struben, men dog maa belave os paa, at Tyskheden trænger længere og længere frem, vi have den Forpligtelse efter bedste Evne at støtte Nordslesvigerne i Kampen for

deres Nationalitet. Og for at bevare, hvad vi have, for ikke at blive et let Bytte for den første den bedste og derefter tvinges til at føre Krig til Gavn for andre, have vi den Forpligtelse at sørge for et kraftigt Værn, især en godt organiseret, godt uddannet og vel bevæbnet, ikke for lille Hær; et gammelt Ord siger jo: „I Fredens Tid paa Krig at have tænkt fortrod ej nogen“. Forsømme vi vort Forsvar, tabe vi Troen og Tilliden til os selv, da blive Olshausens bekjendte Ord: „De Danske ere et dorst, dovent og usammenhængende Folk“ til Sandhed, og Danmarks Rige modnes til Undergang.

Main body of faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

